

Djurens och växternas miljömål

Åtgärdsprogram 2012-2016

Djurens och växternas miljömål – åtgärdsprogram 2012–2016

Meddelandennummer: 2011:31
 Redaktörer: Stefan Lundvall, utvecklingsavdelningen, Anne-Catrin Almér, naturavdelningen, Nils Lagerkvist, miljö- och samhällsbyggnadsavdelningen, Britta Lidberg, landsbygdsavdelningen, Camilla Zilo, naturavdelningen,
 Kontaktperson: Stefan Lundvall, stefan.lundvall@lansstyrelsen.se, 036-39 50 70
 Webbplats: www.lansstyrelsen.se/jonkoping
 Text: Anne-Catrin Almér, Anna Lindholm, Nils Lagerkvist, Britta Lidberg, Stefan Lundvall
 Miljömålsillustrationer: Tobias Flygar
 Omslagsfotograf: Camilla Zilo
 ISSN: 1101-9425
 ISRN: LSTY-F-M--11/31--SE
 Upplaga: 300 exemplar
 Tryckt på: Länsstyrelsen i Jönköpings län 2011
 Miljö och återvinning: Rapporten är tryckt på miljömärkt papper

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2011

Förord

En viktig arbetsuppgift för Länsstyrelsen är att värna och vårda naturen som ett led i vår strävan att bevara djur- och växtliv. Arbetet görs för djurens och växternas skull, för naturens egenvärde och för att naturen producerar sådant som vi vill nyttja. Det är angeläget att uttaget av dessa resurser sker på ett långsiktigt hållbart sätt. Jönköpings län är ett rikt skogslän. Länets yta är till 70% täckt av skog men utöver det så finns ett karaktäristiskt småbrutet odlingslandskap och myrar. Skogarna ger oss virke, åkrarna livsmedel och i myrarna renas vattnet vi dricker. Dessutom är naturen en grund för turismen och för vårt välbefinnande. Därför finns det all anledning att vara aktsam om växterna, djuren och naturen.

Djurens och växternas miljömål omfattar:

- Ett rikt växt- och djurliv
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap

Målen handlar om allt från att skydda hotade arter till att bevara skogsmarkens produktionsförmåga. För att kunna nå målen måste alla som äger eller förvaltar mark ta sitt ansvar, oavsett stora bolag eller privatpersoner, att sköta jord och skog på ett hållbart sätt. Även Länsstyrelsen och andra myndigheter och organisationer har en viktig roll, bland annat som förmedlare av kunskap.

Vi vet att vi inte kommer att nå de fyra miljömålen inom utsatt tid enligt uppföljningen. Det trots att många åtgärder har genomförts som tagit oss en bit på väg mot måluppfyllelse. För att arbetet inte ska vara ogjort gäller det att fortsätta och helst också öka takten. Kunskap, förståelse och samarbete är viktiga pusselbitar i miljöarbetet. I Östra Vätterbranterna har man i flera års tid arbetat med dessa bitar. Med stor delaktighet bland dem som bor och verkar där pågår arbetet med att bevara det unika landskapet. Det har lett till att området nu är biosfärsområdeskandidat.

Åtgärdsprogrammet har tagits fram i samverkan med organisationer, myndigheter och andra berörda aktörer i länet. Engagemanget i arbetsgrupperna har varit stort och Länsstyrelsen ser nu fram emot att fortsätta detta positiva samarbete i arbetet med att genomföra åtgärderna och på sikt även nå miljömålen.

Minoo Akhtarzand
landshövding

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning	6
Alla åtgärder i översikt	7
Inledning.....	11
Nyheter i miljömålssystemet.....	11
Djurens och växternas miljömål - åtgärdsprogram 2012-2016	12
Ett rikt växt- och djurliv.....	18
Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?.....	19
Hejdad förlust av biologisk mångfald.....	19
Andel hotade arter.....	19
Hållbart nyttjande.....	20
Åtgärder	21
Åtaganden.....	21
Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?	24
Myllrande våtmarker.....	25
Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?.....	26
Våtmarksinventeringen och exploateringen av klass 1 och klass 2 våtmarker	26
Myrskyddsplan för Sverige och skydd av våtmarker	27
Våtmarker och skogsbilvägar.....	27
Anläggning och återställande av våtmarker	27
Hotade våtmarksarter	28
Åtgärder	29
Åtaganden.....	29
Utmaningar.....	30
Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Myllrande våtmarker.....	30
Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?	31
Levande skogar.....	33
Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?.....	34
Långsiktigt skydd av skogsmark.....	34
Förstärkt biologisk mångfald	34
Åtgärdsprogram för hotade arter	35
Åtgärder.....	35
Åtaganden.....	35
Utmaningar	40

Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Levande skogar	40
Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?	41
Ett rikt odlingslandskap.....	42
Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?	44
Ängs- och betesmarker	44
Småbiotoper	45
Kulturbärande landskapselement	45
Hotade arter	46
Lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla byggnader	47
Ekologisk odling	47
Ekologiska livsmedel	47
Grödor och husdjur	48
Försurning	48
Åtgärder	49
Åtaganden	49
Utmaningar	52
Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Ett rikt odlingslandskap	53
Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?	54
Referenser	57
Ett rikt växt- och djurliv	57
Myllrande våtmarker	57
Levande skogar	57
Ett rikt odlingslandskap	57
Ordlista	58
Allmänt	58
Ett rikt växt- och djurliv	58
Myllrande våtmarker	58
Levande skogar	59
Ett rikt odlingslandskap	59
Bilaga 1 Åtgärdsförslag som inte har tagits med i åtgärdsprogrammet	61
Bilaga 2 Deltagare i arbetsgrupperna	62
Bilaga 3 Regionala aktörers egna åtgärder som bidrar till målen	64
Bilaga 4 Uppföljning av tidigare åtgärdsprogram	65
Bilaga 5 Gällande delmål när åtgärdsprogrammet togs fram	72

Sammanfattning

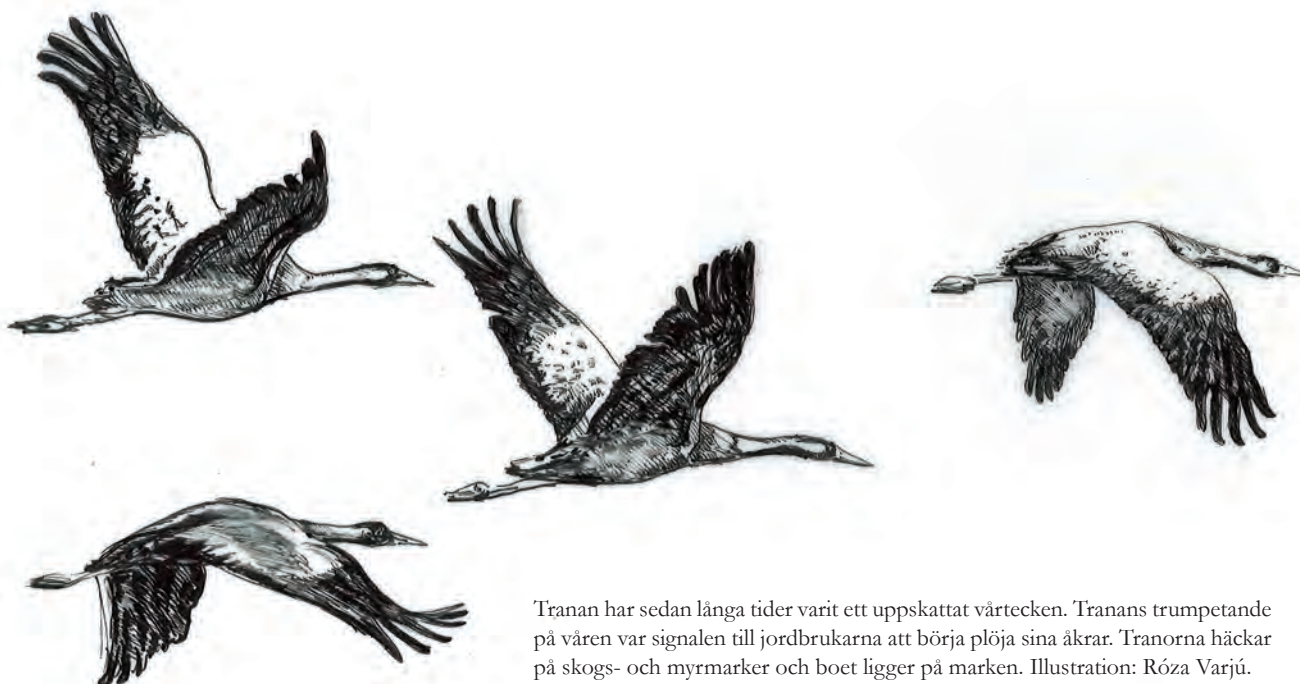
Detta åtgärdsprogram gäller för åren 2012-2016 och omfattar miljökvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker, Levande skogar och Ett rikt odlingslandskap. Åtgärderna i programmet är konkreta insatser som ska bidra till att vi når miljökvalitetsmålen.

Många av åtgärderna handlar om att informera markägare, lantbrukare, allmänhet med flera. Detta är en följd av att landskapsmålen är beroende av det sätt som vi sköter och brukar vår omgivning, och i det arbetet är alla som förvaltar ett stycke mark de viktigaste aktörerna. För varje enskild person är det dock svårt eller omöjligt att se helheten och här spelar myndigheter och övergripande organisationer en viktig roll som samordnare och förmedlare av information.

På myndigheterna ligger också ansvaret att skydda och förvalta särskilt värdefulla områden, till exempel genom reservatsbildning. Flera av åtgärderna rör detta arbete.

Programmet består av 38 stycken åtgärder varav 35 stycken är åtaganden och tre stycken är utmaningar. Åtaganden är åtgärder som aktörerna har åtagit sig att genomföra medan utmaningar är åtgärder som inte fått tillräcklig förankring hos aktörerna men ändå anses prioriterade.

Bland de ansvariga aktörerna finns Länsstyrelsen som medverkar i 27 åtgärder, Skogsstyrelsen i 16, kommunerna i 10, LRF i 4, Jägareförbundet i 3, Södra i 2 och Hushållningssällskapet, Föreningen Smålands Flora, Smålands Turism, Naturskyddsföreningen och Jönköpings läns museum i en vardera. Där det varit möjligt har en huvudaktör utsetts, detta markeras genom en stjärna vid namnet på huvudaktören.

Tranan har sedan långa tider varit ett uppskattat vårtecken. Tranans trumpetande på våren var signalen till jordbrukarna att börja plöja sina åkrar. Tranorna häckar på skogs- och myrmarker och boet ligger på marken. Illustration: Róza Varjú.

Alla åtgärder i översikt

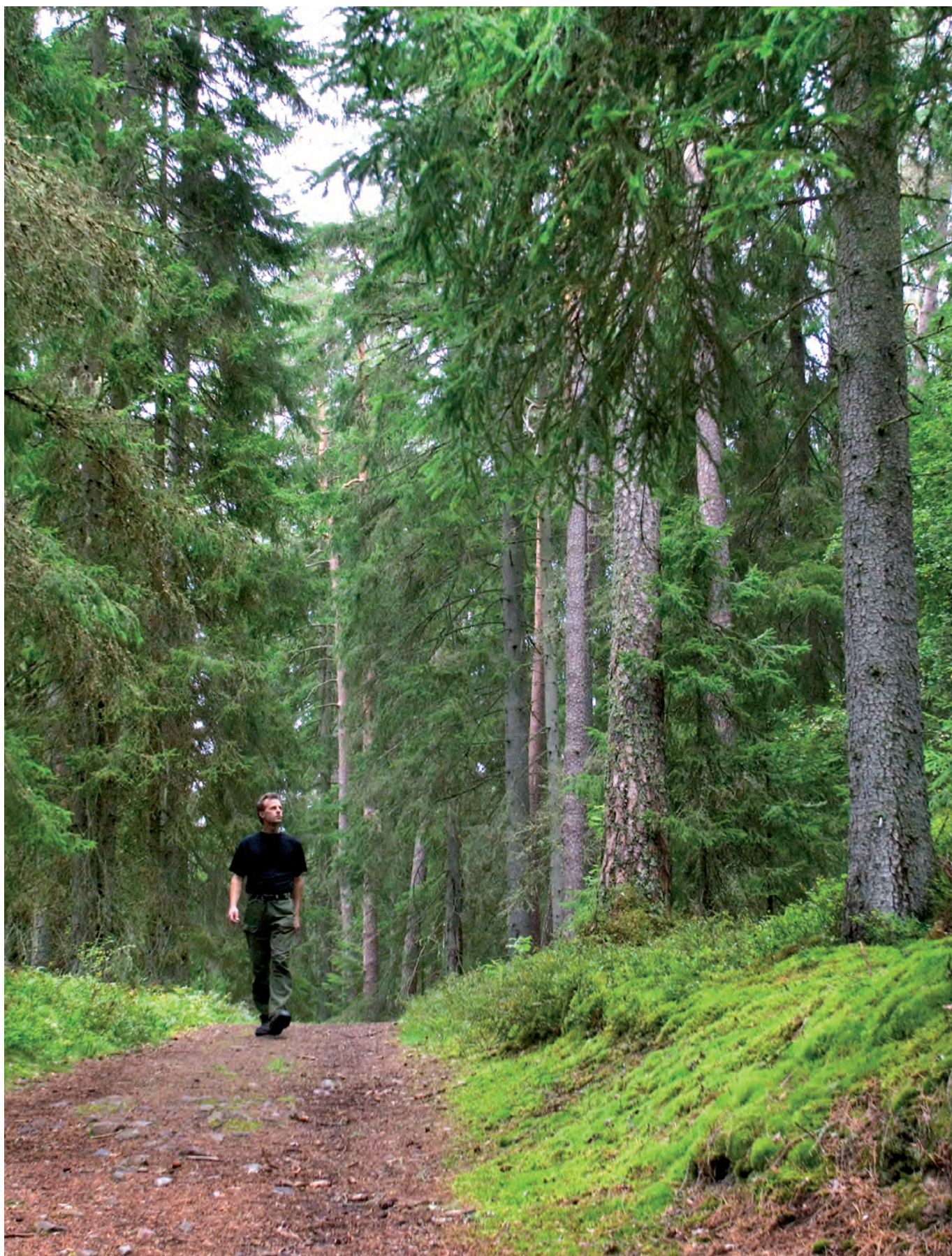
Nr, sida	Åtgärdsnamn	Ansvarig för genomförande eller aktör som utmaning riktas till
Ett rikt växt- och djurliv, Åtaganden		
1, 21	Information om artportalen, trädportalen och TUVÅ	Länsstyrelsen
2, 21	En sammanställning över de medel som finns att söka för att skapa/återställa biologisk mångfald tas fram och sprids	Länsstyrelsen*, kommunerna, LRF, Jägareförbundet, Naturskyddsföreningen
3, 21	Utveckling av flora- och faunaväxteriet	Länsstyrelsen*, Föreningen Smålands Flora
4, 21	Förslag till nästa landsbygdsprogram a) Myllrande våtmarker b) Levande skogar c) Ett rikt odlingslandskap d) Ett rikt växt- och djurliv	a, c, d) Länsstyrelsen b) Skogsstyrelsen
5, 23	Information om natur- och kulturmiljövärden på enskilda fastigheter	Länsstyrelsen*, Skogsstyrelsen
6, 23	Erbjud naturbruksskolorna utbildning om natur- och kulturvärden	Länsstyrelsen
7, 23	Skötsel av skyddade områden för att bevara och förstärka naturvärdena	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda kommuner
8, 23	Kunskapsspridning om arters förekomster och gällande regler	Länsstyrelsen
9, 23	Utbildning om hotade arter för politiker	Länsstyrelsen
10, 24	Inventering av träd i tätorter	Kommunerna* och Länsstyrelsen

Myllrande våtmarker, Åtaganden

1, 29	Information till markägare om samrådspålit vid anläggande av väg i skogslandskapet a) Framtagande av informationsmaterial b) Rutin för informationsspridning vid samråd	a) Skogsstyrelsen b) Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen och kommunerna
2, 29	Utbilda lantbruksrådgivare, skogskonsulenter och miljöinspektörer i våtmarksfrågor	Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen
3, 29	Information till markägare om skötsel av våtmarker	Skogsstyrelsen

Nr, sida	Åtgärdsnamn	Ansvarig för genomförande eller aktör som utmaning riktas till
Myllrande våtmarker, Åtaganden fortsättning		
4, 29	Våtmarksvandringar för markägare	Länsstyrelsen
5, 30	Stöd till guidningar på myr- eller våtmarker	Länsstyrelsen
6, 30	Minst två rikkär ska skötas varje år i länet	Länsstyrelsen
7, 30	Skydd av objekt i myrskyddsplanen	Länsstyrelsen
Utmaningar		
8, 30	Guidningar på våtmarker	Kommunerna
Levande skogar, Åtaganden		
1, 35	Informationsspridning om stödformer i landsbygdsprogrammet med mera	Skogsstyrelsen*, LRF, Södra och Jägareförbundet
2, 36	Information om och skötsel av frivilliga avsättningar, nyckelbiotoper samt övriga natur- och kulturvärden a) Ta fram informationsmaterial om naturvårdande skötsel b) Ta fram skötselmetodik samt verka för att naturvårdande skötsel genomförs c) Verka för skötsel i NS-avdelningar d) Samråd inför skötsel i nyckelbiotoper e) Inventera skötselbehov f) Verka för frivilliga avsättningar	a) Skogsstyrelsen, Södra, Hushållningssällskapet samt övriga skogsbruket b) Södra c), d), e) Skogsstyrelsen f) Övriga skogsbruket
3, 37	Skog med höga sociala värden - ökad information och dialog	Skogsstyrelsen*, kommunerna
4, 37	Kompetensutvecklingsprojekt, skogsbruk och klimatförändringar	Skogsstyrelsen*, Länsstyrelsen
5, 37	Utbildningsinsats "Röjning av kraftledningsgator"	Jägareförbundet*, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen
6, 37	Förbättring av miljöhänsynen i brukad skog	Skogsstyrelsen
7, 37	Bevarande av skogsmarken egenskaper	Skogsstyrelsen*, Länsstyrelsen och LRF
8, 38	Undersöka hur vattenmiljön påverkas av skogsbruk i förurningskänsliga mindre avrinningsområden	Jönköpings kommun*, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen
9, 38	Öka arealen skyddad skog	Länsstyrelsen*, Skogsstyrelsen*
10, 39	Skog och historia	Jönköpings läns museum
11, 39	Introduktion och utveckling a hyggesfritt skogsbruk i lämpliga bestånd a) Försök med hyggesfritt skogsbruk b) Information om hyggesfritt skogsbruk c) Seminarium om hyggesfritt skogsbruk	a) Jönköpings kommun b) och c) Skogsstyrelsen

Nr, sida	Åtgärdsnamn	Ansvarig för genomförande eller aktör som utmaning riktas till
Levande skogar, Utmaningar		
12, 40	Öka arealen skyddad skog	Kommunerna
Ett rikt odlingslandskap, Åtaganden		
1, 49	Information om det småländska odlingslandskapet	Länsstyrelsen*, Smålands Turism
2, 49	Information om rådgivning till nya brukare/ markägare	Länsstyrelsen
3, 49	Ökad tillgänglighet till odlingslandskapet a) Diskussion om lämpliga åtgärder b) Tillgängliggörande av skyddade områden	a) och b) Länsstyrelsen
4, 50	Information om markpackning	Länsstyrelsen
5, 50	Hästar på naturbetesmark a) Träff om naturbetesmark och jordbruksstöd inom Hästkraft-projektet b) Fältkurser om hästar på naturbetesmark c) Information om hästar på naturbetesmark	a) Länsstyrelsen*, LRF b) och c) Länsstyrelsen
6, 50	Vägar för biologisk mångfald och bevarande av kulturvärden a) Underlag för värdefulla vägkanter b) Informationsträff	a) och b) Länsstyrelsen
7, 51	Uppmuntra skapande av brynmiljöer	Länsstyrelsen
sid 51	Utveckling av offentlig upphandling - seminarium om miljökrav vid offentlig upphandling av livsmedel Vidareutveckling av åtgärd nummer 6 under Giftfri miljö	Länsstyrelsen
sid 52	Bebyggelsestruktur - lyft jordbruksmarkens bevarande vid exploatering Vidareutveckling av åtgärd nummer 12 under Frisk luft	Länsstyrelsen
Utmaningar		
8, 52	Vägar för biologisk mångfald och bevarande av kulturvärden	Kommunerna

Ryfors gammelskog, Mullsjö. Foto: Camilla Zilo

Inledning

Riksdagen har antagit mål för miljö kvaliteten inom 16 områden. Målen beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturrester som är ekologiskt hållbara på lång sikt. Strävan är att vi inom en generation, till år 2020, ska ha löst de stora miljöproblemen (till år 2050 då det gäller klimatmålet). Naturen behöver dock tid för att återhämta sig och i flera fall kommer vi inte att hinna nå den önskvärda miljö kvaliteten, även om stora insatser görs. För att vi ska klara generationsmålet krävs ett stort engagemang hos många aktörer i samhället, både i Sverige och i andra länder. Teknikutveckling kan bidra till att lösa några av problemen, men det behövs också mer genomgripande samhällsförändringar.

Nyheter i miljömålssystemet

Riksdagen beslutade sommaren år 2010 om en del ändringar i miljömålssystemet. I korthet innebär beslutet följande.

Målstrukturen förenklas och innehåller numer tre nivåer

- Ett övergripande generationsmål
- Miljö kvalitetsmål med preciseringar
- Etappmål

Generationsmålet lyder: ”Det övergripande målet för miljö politiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser”. Målet gäller till år 2020.

Regeringens bedömning är att generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska vara uppfyllda inom en generation och att miljö politiken ska inriktas mot att:

- ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och att deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad,
- den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.
- människors hälsa utsätts för minimal negativ miljö påverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas,
- kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen,

- en god hushållning sker med naturresurserna,
- andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön,
- konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Alla miljö kvalitetsmålen finns kvar men formuleringarna för Giftfri miljö, Säker strålmiljö och Bara naturlig försurning har ändrats något.

Preciseringarna beskriver vad miljö kvalitetsmålet egentligen innebär och blir allt viktigare eftersom vi närmar oss måläret 2020. Därför har Naturvårdsverket och andra målansvariga myndigheter fått uppdraget att se över dem och om det är nödvändigt komma med förslag på nya. Beslut väntas i riksdagen våren 2012.

Bedömningsgrunden för när miljö kvalitetsmålen ska anses vara uppnådda ändrades så att ”Det tillstånd i miljön som miljö kvalitetsmålen uttrycker eller förutsättningarna för att nå denna kvalitet behöver vara uppnådda inom en generation”. Det innebär alltså att ett miljö kvalitetsmål kan anses vara uppfyllt även om tillståndet i miljön inte förbättrats till den nivå som miljö kvalitetsmålet beskriver, om tillräckliga åtgärder vidtagits för att målen ska uppfyllas i framtiden. Miljö kvalitetsmålen kommer även fortsättningsvis gälla till år 2020. Naturvårdsverket har ansvar för att samordna uppföljningen av miljö kvalitetsmålen.

De nu gällande delmålen kommer att bytas ut mot etappmål och det är en parlamentarisk miljö målsberedning som har uppgiften att lämna förslag till etappmål och strategier. Regeringen beslutar sedan om etappmålen och strategierna. Tidigare beslutade riksdagen om alla delmålen samlat. De tre övergripande strategier som fanns tidigare har upphört att gälla.

Begreppet miljö målsarbetet bör fortsättningsvis inte användas enligt regeringen eftersom miljö målsarbete inte går att skilja ut från annat miljö arbete. Allt miljö arbete ska bidra till att nå miljö målen.

För arbetet på den regionala och lokala nivån blir de praktiska konsekvenserna av ändringarna i miljö målsystemet inte så stora. En förändring är att det blir svårare att hålla reda på vilka nationella mål som är gällande eftersom nya mål inte kommer att beslutas samlat vart fjärde år som tidigare. De gamla regionala delmålen gäller tills de är uppnådda eller beslut tas att de ska upphöra eller ersättas.

tas med etappmål. Alla delmålen kommer att utgå under det här programmets genomförandeperiod. Därför har delmålen roll tonats ned i programmet.

Djurens och växternas miljömål - åtgärdsprogram 2012-2016

Detta åtgärdsprogram löper över åren 2012-2016 och omfattar miljö kvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker, Levande skogar samt Ett rikt odlingslandskap. Programmet syftar till att miljömålen för Jönköpings län ska uppnås. Länets miljömål följer samma struktur som de nationella målen och utgör länets bidrag till att nå de nationella målen. Åtgärder i programmet är utformade så att de bidrar till att vi når miljö kvalitetsmålen.

HUR FÖRSLAGET TILL ÅTGÄRDSPROGRAM HAR TAGITS FRAM

Under år 2010, internationella året för biologisk mångfald, tog Länsstyrelsen initiativ till att bilda tre arbetsgrupper som fick uppdraget att ta fram förslag till åtgärder för de fyra miljö kvalitetsmålen i detta program. Länsstyrelsens ambition var att få en hög kompetens och en bred representation i grupperna med deltagande från alla viktiga intressenter i länet. I arbetsgrupperna deltog 37 personer. Fyra kommuner representerades med sex deltagare i arbetsgrupperna. Därutöver ingick deltagare från Skogsstyrelsen, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Hushållningssällskapet, Naturskyddsföreningen, Södra Skogsägarna, Jägarförbundet, Landstinget, Svenska Botaniska Föreningen/Föreningen Smålands Flora och Länsstyrelsen. De personer som ingick i arbetsgrupperna framgår av bilaga 2. Arbetsgrupperna har haft sex-sju möten vardera. Ett av mötena för respektive grupp ägnades åt Ett rikt växt- och djurliv. Därutöver har en gemensam workshop genomförts.

ÅTAGANDEN OCH UTMANINGAR

I det här åtgärdsprogrammet finns endast åtgärder som har prioriterats av arbetsgrupperna. Förutom att åtgärder ska ha god miljöeffekt krävs att de ska vara genomförbara utifrån rådande förhållanden.

Åtgärder delas in i Åtaganden och Utmaningar. Åtaganden är åtgärder där berörda aktörer åtagit sig att genomföra dem (för de åtgärder där kommunerna är ansvariga aktörer gäller att minst sju kommuner har åtagit

sig att medverka). I andra fall har det inte gått att få en sådan förankring hos berörda aktörer. Det är till exempel svårt att nå alla länets företag eller markägare och få dem att åta sig att genomföra en viss åtgärd. Sådana åtgärder som ändå är viktiga för att miljömålen ska kunna uppnås presenteras som Utmaningar.

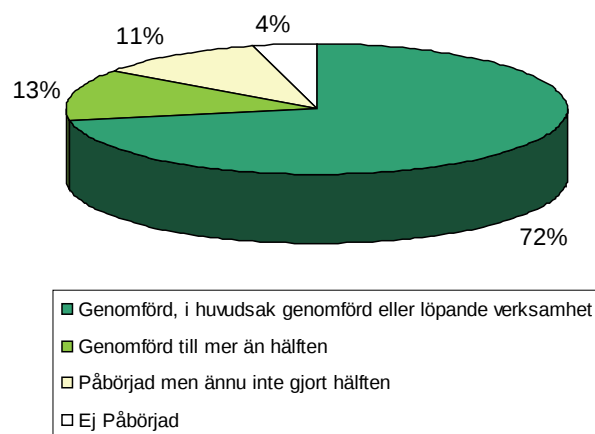
I arbetet med att ta fram åtgärdsprogrammet har många åtgärder varit uppe för diskussion. De som inte kommit med i programmet återfinns i bilaga 1.

KOPPLING TILL ANDRA ÅTGÄRDSPROGRAM, STRATEGIER OCH PÅGÅENDE ARBETEN

ÅTGÄRDSPROGRAM FÖR MILJÖ KVALITETSMÅLEN

Detta åtgärdsprogram ersätter ett äldre som togs fram under Djurens och växternas år 2003. Det innehöll 47 åtgärder, varav 34 har genomförts "helt eller i huvudsak", 6 har genomförts "till mer än hälften", 5 har "påbörjats men ännu inte genomförts till hälften" och 2 har aldrig påbörjats.

Bedömning av åtgärder i djuren och växternas mål

Figur 1. Uppföljning av åtgärdsprogrammet från Djurens och växternas år 2003. Diagrammet visar andel åtgärder i olika genomförandeklasser. Totalt innehöll programmet 47 åtgärder.

De båda åtgärder som inte påbörjades finns med i det nya programmet. Den ena snarlik den gamla (åtgärd 2 Levande skogar) medan den andra har omarbetats från en tillsynsåtgärd till en informationsåtgärd (åtgärd 1 Myllrande våtmarker). Av de åtgärder som genomförts helt, genomförts till mer än hälften eller påbörjats finns

flera kvar i det nya programmet i någon form. De flesta av dem har vidareutvecklats medan ett par finns med i samma tappning.

Övriga åtgärdsprogram för de miljökvalitetsmål som berör länet är:

Åtgärdsprogram för

- Luftens och hälsans miljömål 2010-2014 (meddelande 2009:36) som omfattar Frisk Luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö. Avsnittet om Frisk luft innehåller många åtgärder som bidrar till Begränsad klimatpåverkan och är integrerade med Klimat- och energistrategin.
- Miljömålen för vattnets bästa 2011-2015 (meddelande 2011:01) som omfattar delmål 1 och 2 under Bara naturlig försurning, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag samt Grundvatten av god kvalitet. Programmet har stark koppling till vattenförvaltningen.

Det åtgärdsprogram som omfattade Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö upphörde att gälla den 1 januari 2011. Programmet ersätts till stora delar av arbetet enligt Klimat- och energistrategin. De delar av God bebyggd miljö som inte ingår i strategin kommer att föras över till programmet Luftens och hälsans miljömål vid nästa revidering.

Miljöarbetet pågår ständigt på olika håll med sikte på alla miljökvalitetsmålen. Kommuner, företag, miljöorganisationer och myndigheter har ofta egna miljöprogram. De länsövergripande åtgärdsprogrammen täcker inte in allt åtgärdsarbete som förekommer i länet för berörda miljökvalitetsmål. Åtgärdsprogrammets syfte är att effektivisera arbetet, bland annat genom att

- fokusera på vilka insatser som gör bäst nytta
- prioritera bland olika åtgärder
- öka samarbetet mellan olika myndigheter, kommuner, näringsliv och organisationer
- peka ut åtgärder där det är väsentligt med samordnade insatser från olika intressenter

Ambitionen är att de regionala åtgärdsprogrammen utvecklas så att det blir en tydligare avgränsning av vilka åtgärder som ingår. Kriterier för dessa åtgärder är:

- de är länsövergripande eller gemensamma för två eller flera aktörer,
- samordning är viktig för resultatet eller,
- de gäller eftersatta områden, där stöd behövs från regionalt håll för lokala åtgärder.

KLIMAT- OCH ENERGISTRATEGIN OCH KLIMATANPASSNING

Alla fyra miljömålen har stark koppling till klimatförändringarna. Arbetet med att nå Ett rikt odlingslandskap står till viss del i konflikt med klimatomålen i och med att jordbruket och djurhållningen står för relativt stora utsläpp av växthusgaser. Samtidigt är bete en förutsättning för att nå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. I Klimat- och energistrategin finns inget etappmål för jord- och skogsbruket delvis med anledning av denna målkonflikt. Inom klimatarbetet ser man gärna även ett ökat uttag ur skogen eftersom biobränslen är en förnybar energikälla. Detta kan leda till att skogsmarkerna utarmas och försuras eftersom näringsämnen förs bort. Detta kan motverkas genom askåterföring. Både skogen och odlingslandskapet har emellertid det gemensamt att här finns goda förutsättningar att producera förnybar energi vilket kan motverka de negativa klimateffekterna.

En ytterligare gemensam faktor är att både jord- och skogsbruket står inför stora utmaningar när det gäller att anpassa produktionen till klimatförändringarna. För skogsbruket är detta ett arbete som måste påbörjas snart med tanke på de långa omloppstiderna. En åtgärd i programmet har tagits fram med tanke på detta (Levande skogar åtgärd 4. Kompetensutvecklingsprojekt; skogsbruk och klimatförändringar). Syftet med åtgärden är att öka kunskapen om vilka skogsbruksåtgärder som är långsiktigt bäst. Våtmarkerna är en resurs om nederbörden förändras som förutspått med högre flöden under kortare perioder. De kan då dämpa flödena och skydda mot översvämningar längre ner i avrinningsområdet. De förändrade vattenflödena kan emellertid även påverka våtmarkerna negativt, framförallt mossar. Miljömålet Ett rikt växt- och djurliv riskerar att drabbas hårt av klimatförändringarna när klimatzonerna flyttas fortare än djur och växter hinner anpassa sig. Ett varmare klimat innebär även att arter som är nya för Sverige kan leva här och konkurrera med de inhemska.

LANDSBYGDSPROGRAMMET OCH ANDRA JORDBRUKSSTÖD

Landsbygdsprogrammet är ett verktyg för att nå miljömålen. I programmet finns diverse olika miljöersättningar till lantbruket, till exempel för att sköta betesmarker och slåtterängar och för att minska fosfor- och kväveläcket från åkermark. För dagens lantbruksföretag är dessa miljöersättningar i kombination med andra jordbruksstöd en mycket viktig del av ekonomin. Hur stöden och ersättningarna utformas har därför stor betydelse för hur land-

skapet sköts. I landsbygdsprogrammet ingår även stöd till skogsbruket, bland annat för att öka arealen ädellöv och för att bevara skogens mångfald.

Den nuvarande jordbrukspolitiken för EU ska ses över till år 2014. Detta kommer att innebära förändringar både i landsbygdsprogrammet, i gårdsstödet (som är det största stödet sett till utbetalt belopp) och övriga stöd.

ÅTGÄRDSPROGRAM FÖR HOTADE ARTER

Förändringar i landskapet har gjort det svårt för många djur, växter och svampar att hitta lämpliga livsmiljöer. Detta har lett till att cirka fem procent av arterna i Sverige är så hotade att de riskerar att dö ut. I en riktad satsning på kunskapsuppbyggnad, skötsel och återskapande av naturmiljöer för särskilt hotade arter har åtgärdsprogram för detta tagits fram. Sammanlagt omfattar satsningen drygt 200 program och cirka 400 arter.

BIOLOGISK MÅNGFALD I ODLINGSLANDSKAPET

I det tidigare åtgärdsprogrammet från Djurens och växternas år 2003 fanns en åtgärd att ta fram en regional bevarandeplan för länets ängs- och betesmarker genom att samla, beskriva och analysera kunskap om natur- och kulturvärden i odlingslandskapet. Åtgärden ledde till rapporten "Trakter med särskilt värdefulla ängs- och betesmarker i Jönköpings län" (Länsstyrelsens meddelande 2006:49). I rapporten "Biologisk mångfald i odlingslandskapet 2010" (Länsstyrelsens meddelande 2011:18) har arbetet med att identifiera värdefulla områden fortsatt. Genom att sammanställa befintlig kunskap om naturvärden i odlingslandskapet har värde-trakter avgränsats. Tanken är sedan att insatser kan prioriteras eller riktas dit de gör störst nytta utifrån var dessa värde-trakter är belägna. Ett sådant helhetsperspektiv på landskapet kan förhoppningsvis leda till ett effektivare arbete med att bevara den biologiska mångfalden.

ÖSTRA VÄTTERBRANTERNA

Precis som namnet skvallrar om ligger Östra Vätterbranterna längs Vätterns östra sida. Större delen av området ligger i Jönköpings län men det sträcker sig även en bit in i Östergötland. Det karaktäriseras av närheten till Vättern och de branta stigningarna upp på höjderna. Här trivs ädellöv som ask, alm, ek och lind och området är ett av de viktigaste för dessa arter i Sverige. Topografin gör området ovanligt småskaligt och variationsrikt, inom endast några kilometer täcks till exempel fyra odlingszoner in.

Östra vätterbranterna, flygbild över byarna Grav och Fingaltorp. Foto: Jönköpings kommun

År 2008 utsågs Östra Vätterbranterna till biosfärkandidatområde. Biosfärsområden utses av FN-organet UNESCO och ska fungera som testlandskap för hållbar utveckling i praktiken. Inom biosfärsområden samarbetar olika intressenter mot samma mål. Kraven på ett biosfärsområde är att det inom ett geografiskt område finns höga naturvärden, levande traditionella kunskaper och ett brett lokalt engagemang. Ansökan skickades in till UNESCO hösten 2011. Endast delarna i Jönköpings län omfattas av ansökan men förhoppningen är att även delarna i Östergötland ska ingå så småningom.

VILTFÖRVALTNINGSDELEGATIONEN

Den 1 februari 2010 inrättades en viltförvaltningsdelegation inom varje länsstyrelse. Delegationen är ett organ för samverkan i övergripande frågor som rör viltförvaltningen. Frågorna rör skötsel av älgstammen, vid behov även skötsel av vildsvinsstammen, skyddsjakt, ersättning enligt viltskadeförordningen med mera. I delegationen ingår bland annat representanter för Landstinget, Polismyndigheten, Jägarorganisationer och Naturskyddsföreningen.

MILJÖMÅLEN OCH VATTENDIREKTIVET

Miljömålen som omfattas av detta åtgärdsprogram har ingen direkt koppling till vattenförvaltningen men alla påverkas ändå mer eller mindre. Åtgärderna inom vat-

tenförvaltningen ska leda till att vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag förbättras. Detta bland annat genom insatser som minskar övergödningen, försurningen och användningen av växtskyddsmedel men även genom till exempel anläggning av skyddszoner och att vandringshinder åtgärdas. Åtgärderna kan förutom en förbättrad vattenkvalitet även leda till andra positiva effekter för miljömålen. Exempel på detta är anläggande av våtmarker för att minska övergödningen men som även bidrar till uppfyllelse av Myllrande våtmarker, och skyddszoner som leder till ökad variation i odlingslandskapet. Resultatet av arbetet, en bättre vattenkvalitet, gynnar dessutom den biologiska mångfalden och därmed miljömålet Ett rikt växt- och djurliv.

UPPFÖLJNING

Uppföljning av miljömålen sker årligen. Varje år presenteras ett antal uppföljningsindikatorer för alla län på miljömålspportalen (www.miljomal.se). På portalen finns den senaste bedömningen för miljökvalitetsmålen, både nationellt och regionalt. Åtgärderna i detta program kommer årligen att följas upp av Länsstyrelsen, i första hand för Åtagandena. Uppföljningen kommer att publiceras på Länsstyrelsens webbsidor.

LÄSANVISNING

I sammanfattningen finns en förteckning över alla åtgärder i programmet och vilka som är ansvariga för att åtgärderna genomförs. I de följande avsnitten ges tillståndsbeskrivningar och analyser för vart och ett av de fyra miljökvalitetsmålen. Där finns motiveringarna till de åtgärder som valts att ingå i programmet. För varje mål finns underrubriker där olika områden behandlas mer ingående. Områdena som beskrivs utgår från de regionala delmål (i något fall en precisering) som fanns för Jönköpings län när detta program togs fram. Delmålen fullständiga formuleringar finns i bilaga 5.

Under rubrikerna ”Vad behövs för att miljökvalitetsmålet ska nås?” och ”När vi miljökvalitetsmålet med åtgärderna?” diskuteras hur vad som krävs för att nå målen, hur långt vi når med åtgärderna i programmet och vad som måste till ytterligare för att miljökvalitetsmålen ska uppnås.

Om inte annat anges är tidplanen att åtgärderna ska genomföras under programperioden 2012-2016. Vissa åtgärder är tidsatta att genomföras till ett särskilt årtal.

För att vi ska klara de uppsatta målen i sin helhet behövs åtgärder av olika slag och medverkan från många olika aktörer under lång tid framöver. Begreppet ”Ansvar för genomförande” avser den/de som har möjlighet att genomföra den faktiska åtgärden eller medverka till dess genomförande. Kommunerna, Länsstyrelsen och andra regionala eller nationella myndigheter har en viktig uppgift i att skapa förutsättningar för alla invånare att i sin vardag göra miljömässigt goda, medvetna val utifrån de alternativ som finns. Om flera aktörer anges som ansvariga för en åtgärd föreslås en huvudansvarig aktör där så är möjligt. Huvudansvarig aktör har då en stjärna vid namnet. Se även rubriken ovan om Åtaganden och Utmaningar.

Under arbetets gång har arbetsgrupperna försökt att skatta nyttan av varje åtgärd för miljön samt för människors hälsa. Detta bland annat för att kunna väga samman nytta och kostnad vid prioritering av vilka åtgärder som skulle tas med i programmet.

Under rubriken Finansiering anges hur åtgärden är tänkt att finansieras. I många fall handlar det om att aktörerna går in med medel i form av arbetstid, i andra om att söka pengar för ett specifikt projekt.

I slutet av programmet finns en ordlista.

Trevlig läsning!

Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålet

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Ett rikt växt- och djurliv beslutades år 2005 och är det senast antagna miljökvalitetsmålet. Trots att det antogs åtta år senare än övriga mål har det samma målfår, 2020. Det kom till som komplement till de olika naturtypsmålen (Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö och Myllrande våtmarker) eftersom man ville lyfta landskapsperspektivet. De olika naturtyperna är beroende av varandra, och genom miljömålet Ett rikt växt- och djurliv får man en översikt över arbetet. Därför hamnar åtgärder i detta åtgärdsprogram, som endast rör ett naturtypsmål under respektive mål medan Ett rikt växt- och djurliv bara tar upp övergripande åtgärder och frågor.

En viktig del i Ett rikt växt- och djurliv är landskapsperspektivet. Landskapsperspektiv innebär att naturtyper och ekosystem inte ses som oberoende enheter, utan man ser till de sammanhang de förekommer i. Detta innebär att man även jobbar med områden i anslutning till förekomsten av värdefulla arter och inte bara precis där de förekommer. Man tittar även på hur arterna kan sprida sig i landskapet och hur olika populationer av en art kan få kontakt. Det kan åstadkommas dels genom varsamt brukande av vardagslandskapet, dels genom spridningskorridorer av olika slag. Miljömålet omfattar även arter som är beroende av människans påverkan, till exempel i form av

hävda av vissa biotoper. ”Naturliga utbredningsområden” ska alltså inte tolkas som den utbredning som arten skulle ha i ett av människan opåverkat landskap. I målet ingår att människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, vilket bidrar till god folkhälsa, livskvalitet och välfärd. Flera undersökningar visar på att det svenska folket idag är ute mindre i skog och mark än tidigare. Detta kan på sikt vara ett problem för miljökvalitetsmålet. Flera åtgärder i detta åtgärdsprogram handlar just om friluftslivet.

Miljökvalitetsmålet har en tydlig koppling till konventionen om biologisk mångfald (CBD) som antogs i Rio de Janeiro år 1992. Enligt konventionen omfattar begreppet biologisk mångfald ”variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och ekosystem”. Under hösten år 2010 genomfördes förhandlingar om biologisk mångfald på ett FN-möte i Nagoya, Japan. Där tog man fram en vision som ska vara uppfylld till år 2050 och ett antal delmål till år 2020. Vid nästa FN-möte om biologisk mångfald, i Indien år 2012, kommer man följa upp delmålen och ta fram konkreta åtgärder för att mobilisera nödvändiga resurser.

Hoten mot den biologiska mångfalden brukar delas in i följande kategorier: habitatförändring, klimatförändring, invasiva främmande arter, överexploatering och föroreningar. Det finns många exempel på habitatförändringar. I Sverige är trenden de senaste femtio åren att det blir större enformighet och mindre variation i landskapet. Gränserna mellan jordbruk och skog har blivit skarpare i landskapet. Infrastruktur har tagit alltmer plats, främst kring de större städerna. Mängden skogsbilvägar har ökat medan gårdsgårdar och alléer har minskat. Landskapet har dikats ut och blivit torrare, något som påverkat den biologiska mångfalden negativt på många platser, främst i södra Sverige. Dessutom har ändrade skogs- och jordbruksmetoder i många fall lett till ett hårdare utnyttjande av vardagslandskapet. Förändringarna har lett till att arter som tidigare trivdes i vanliga fält och skogar har blivit mer sällsynta.

Invasiva främmande arter anses vara ett av de största globala hoten mot biologisk mångfald, särskilt i sötvattensmiljöer. Ökad global handel och användning av främmande arter i bland annat trädgårdar, vilt-, fiske- och skogsnäringen har lett till att sådana arter rymt och etablerat sig i naturen. Främmande arter hotar biologisk mångfald på alla nivåer genom att de påverkar den genetiska variationen av inhemska arter, de kan också konkurrera ut och ersätta inhemska arter. Främmande arter kan bära på nya sjukdomar och parasiter som drabbar inhemska arter särskilt hårt och de kan förändra ekosystemets funktioner och strukturer (Naturvårdsverket, 2007). Ett exempel där införseln av en främmande art har fått stora konsekvenser är utplanteringen av den amerikanska signalkräftan som förde med sig kräftpest till Sverige. Signalkräftan är resistent mot kräftpest medan sjukdomen drabbar den inhemska flodkräftan. På grund av kräftpesten finns flodkräftan endast kvar på ett tiotal lokaler i länet och detta antal minskar varje år. Exempel på andra främmande arter som förekommer i länet är vattenpest, sjögull och jätteloka.

Exempel på effekter av föroreningar är övergödning och försurning som har slagit ut många arter. Dessa miljöproblem har egna miljö kvalitetsmål och åtgärder för att nå dem finns i åtgärdsprogrammet för Miljömålen för vattnets bästa, 2011-2015 (Länsstyrelsens meddelande 2011:01).

Bedömningen, både för länet och landet som helhet, är att målet blir mycket svårt att nå till år 2020. Även om insatserna för att förhindra förlusterna av arter har ökat fortsätter mångfalden att minska. Trenden av rödlistade arter fortsätter visa åt fel håll (Länsstyrelsen, 2010).

Länsstyrelsen har ansökt om medel för att driva ett projekt kallat "samlad fastighetsspecifik information om natur- och kulturvärden". Om medel beviljas kommer en förstudie genomföras i samarbete med Länsstyrelsen i Kronobergs län, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Lantmäteriet och Riksantikvarieämbetet. Syftet är att titta på möjligheterna att knyta information om natur- och kulturvärden till en specifik fastighet och därefter kommunicera denna information till fastighetsägaren. Förväntningarna är att om ägaren vet vilka värden som finns på fastigheten så minskar risken att de förstörs av ren okunskap samtidigt som det kan inspirera till att vårda och utveckla värdena. Projektet syftar till att bidra till uppfyllelsen av bland annat miljömålet Ett rikt växt- och djurliv.

Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?

Hejdad förlust av biologisk mångfald

Att hejda förlust av biologisk mångfald är ett internationellt åtagande från EU-toppmötet i Göteborg år 2001. Trots att man genomfört ett flertal insatser som har gett resultat fortsätter den biologiska mångfalden att minska i Sverige (Naturvårdsverket, 2007). Tillräcklig hänsyn tas fortfarande inte. En annan anledning är att det finns en inneboende tröghet i systemet. Även om fler åtgärder genomförs kan det ta lång tid innan man ser effekterna av dem. Inom många områden är det dessutom svårt att veta vad som behöver göras. Ett effektivt sätt att skydda arter är att skydda de områden där de förekommer. Det kan till exempel göras genom att bilda områdesskydd. I länet finns det 119 naturreservat och en nationalpark, Store Mosse (Länsstyrelsen, 2010).

Andel hotade arter

Trots en del positiva tecken är förlusten av biologisk mångfald fortfarande omfattande. Antalet arter som rödlistats har ökat något mellan åren 2005 och 2010. Andelen av alla arter i Sverige som bedöms vara hotade uppgår till 9,3 procent. Det ser bättre ut för flera arter av däggdjur medan det däremot ser mörkare ut för flera havsfiskar. Rödlistan tas fram av ArtDatabanken och redovisar hur tillståndet ser ut för Sveriges djur, växter och svampar.

Den tretåiga hackspetten är en rödlistad norrlandsart som vissa år häckar i länets barrskogar. Särskilt förtjust är den i sumpiga granskogar. Granarna kan den ibland nästan ringbarka för att komma åt saven som den slickar i sig. Foto: Mattias Bokinge

Rödlistan tar upp vilka arter som riskerar att försvinna från Sverige och varför arterna är hotade. Arterna klassificeras i kategorier som är internationell standard. Kategorierna "Akut hotad", "Starkt hotad" och "Sårbar" benämns hotade. Rödlistan är en viktig parameter för miljömålen och internationella överenskommelser. Det finns ingen automatisk koppling mellan vilka arter som finns med på rödlistan och vilka som är fridlysta eller fredade. Listan uppdateras vart femte år. År 2010 fanns det 4 127 arter på den svenska rödlistan varav 1 942 benämns hotade.

ArtDatabanken bedömer att arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter har bidragit till att bromsa den negativa utvecklingen för flera arter (ArtDatabanken, 2011). I Jönköpings län har mer än 700 träd röjts fram eller restaureringshamlats med bidrag från åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd. Detta innebär dels att trädens livslängd har förlängts och dels att alla arter knutna till träden har fått bättre förutsättningar. Andra åtgärder som har genomförts inom ramarna för åtgärdsprogrammen har gynnat exempelvis mosippa, större vattensalamander och en mängd insektsarter (Länsstyrelsen, 2010).

Hållbart nyttjande

Ekosystemtjänster är ett uttryck man har tagit fram för att beskriva de tjänster som naturen gratis ger som till exempel pollinering och bördig jord. Det är viktigt att uppmärksamma dessa tjänster och att vi nyttjar dem på ett hållbart sätt. Enligt Millennium Ecosystem Assessment, vilket är en global kunskapssammanställning från år 2005, har 60 procent av de nyckeltjänster som världens ekosystem producerar utarmats allvarligt de senaste 50 åren.

Det faktum att antalet rödlistade arter fortsätter att öka och att många miljömål inte ser ut att kunna uppnås till 2020 visar att vi inte har ett hållbart nyttjande idag.

En stor del av den biologiska mångfalden finns i områden som nyttjas för jord- och skogsbruk eller i planlagt område. Det krävs mycket för att dessa resurser ska nyttjas på ett hållbart sätt och detta är avgörande för att miljö-kvalitetsmålet ska nås. För att uppnå ett hållbart nyttjande krävs strukturella förändringar i flera led och ett tätt samarbete mellan flera olika aktörer (Naturvårdsverket, 2008).

För att nå målet krävs det att samhället och medborgarna har kännedom och förståelse för vikten av biologisk mångfald och de ekosystemtjänster som naturen förser oss med.

Åtgärder

Åtaganden

1. Information om artportalen, trädportalen och TUVÅ

Det finns mycket information på Internet om var olika arter och naturvärden finns. Tre databaser som kan vara av intresse för markägare är artportalen, trädportalen och TUVÅ, Jordbruksverkets databas över resultaten av ängs- och betesmarksinventeringen. Portalerna kan öka intresset för biologisk mångfald och hur man kan bevara den. Åtgärden innebär att information sprids genom bland annat Länsstyrelsens tidskrift Förvetet och andra nyhetsbrev. Då når man markägare som kan vara intresserade av vad de har på sina marker eller i grannskapet. Kunskapen kan leda till att rätt åtgärder genomförs för att bevara arter. Information kan även spridas i samband med kurser och andra utbildningar.

Genom att uppmärksamma dessa portaler kan det även leda till att fler uppgifter om arter och träd rapporteras in till portalerna.

Miljöeffekt: Åtgärden ökar kunskapen om värdefulla arter vilket kan leda till att åtgärder genomförs eller att hänsyn visas på rätt plats.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

2. En sammanställning över de medel som finns att söka för miljömålen

Det finns många möjligheter att få medel för att göra en insats för naturen och den biologiska mångfalden. Det gäller bara att känna till möjligheterna. Länsstyrelsen sammanställer en lista över de olika bidragsmöjligheterna som finns och vem de riktar sig mot. Listan uppdateras årligen för att vara så aktuell som möjligt. Flera olika aktörer, bland annat Naturskyddsföreningen och Jägareförbundet, hjälper till med att sprida listan.

Miljöeffekt: Åtgärden leder till att fler, mer konkreta, åtgärder kan genomföras i länet. Dessa kan i sin tur ha en stor effekt på den lokala miljön.

Finansiering: Befintlig verksamhet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, kommunerna, LRF, Jägareförbundet, Naturskyddsföreningen

3. Utveckling av flora- och faunaväktariat

De arter som omfattas av flora- och faunaväktariat är ofta känsliga för förändringar i miljön. I odlingslandskapet är flera av de hotade växtarterna beroende av att marken hävdas med bete eller slätter och förändringar i denna hävd kan snabbt leda till mindre livskraftiga populationer. Skötsel är även viktigt för vissa typer av våtmarker.

a) Åtgärden ska leda till att brukaren kontaktas för att diskutera särskilda åtgärder i skötseln som därmed kan anpassas till kraven hos de utsatta arterna. En floraväktare följer sedan resultaten av de åtgärder som man kommit överens om. Åtgärden innebär att Länsstyrelsen tillsammans med Smålands flora tar fram en rutin för kontakten, rådgivningen och uppföljningen av hur det går för arten och av eventuella åtgärder. En överenskommelse mellan brukaren, floraväktaren och Länsstyrelsen är ömsesidigt frivillig och bygger på intresse och engagemang.

b) Det råder brist på floraväktare och det är svårt att rekrytera nya. För att värva fler floraväktare samarbetar Länsstyrelsen och Föreningen Smålands Flora. Faunaväktariat är ett nytt arbete som startades nationellt under år 2010 och har därför ännu inte samma utbredning som floraväktariat. Länsstyrelsen nyttjar sina kanaler för att nå ut med information om flora- och faunaväktariat. Intresserade fångas bland annat upp genom kurser som Svenska Botaniska Föreningen ordnar.

Miljöeffekt: Syftet med åtgärden är dels att brukarens engagemang och förståelse för värdena på marken ska öka och att skötseln därigenom förbättras och dels att få fler floraväktare.

Finansiering: Inom befintliga verksamheter

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, Föreningen Smålands Flora

4. Förslag till nästa landsbygdsprogram

När Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen får tillfälle att yttra sig angående utformningen av nästa landsbygdsprogram (som börjar 2014) ska dessa förslag framföras:

a) Myllrande våtmarker:

- Stödet till skötsel av gamla, naturliga (det vill säga ej anlagda) och skötselintensiva våtmarker ökar.

Illustration: Kjell Mohlin

b) Levande skogar:

- Skogens mångfald finns kvar som stöd.
- Stödet Skogens mångfald utökas med att öka intresset för produktion av lövträd. Detta för att skapa nästa generations lövträd som ger förutsättningar för biologisk mångfald. Stödet ska gälla ädellövträd och trivallövträd samt stöd till hägning av dessa.
- Stödet Skogens mångfald utökas med syfte att öka intresset för plantering av tall.
- Stödet Skogens mångfald utökas med ett stöd för skapande av fler brynmiljöer.
- Stödet Skogens mångfald utökas med stöd för restaureringshamling. Ersättningen bör ligga på samma nivå som stödet från åtgärdsprogrammet för hotade arter.

c) Ett rikt odlingslandskap:

- En nyansering av miljöersättningen för slättermark så att fler typer av redskap eller metoder tillåts, men då med andra ersättningsnivåer.
- Stöd för att skapa och sköta brynmiljöer i betesmarker. I dagsläget kan Skogsstyrelsens arealstöd användas för att skapa brynmiljöer, dessa kan sedan ingå i betesmarker. Det finns dock ingen möjlighet att få

stöd för skötseln av ett sådant bryn. Förslaget är att anpassa betesmarksstödet så att även brynmiljöer kan ingå i åtagandearealen, alternativt att en ny stödform för att skapa och sköta bryn i betesmarker tas fram.

d) Ett rikt växt- och djurliv:

- Stöd för att genomföra åtgärder i vattendrag som inte uppfyller vattenförvaltningens miljö kvalitetsnormer införs.
- Skötsel anpassad till hotade arter införs i befintliga ersättningsformer.

Miljöeffekt: Ersättningarna i landsbygdsprogrammet är viktiga instrument för att uppmuntra lantbrukare och markägare till olika åtgärder som gynnar mångfald och kulturvärden. Åtgärden syftar till att utveckla ersättningsarna inom områden som bedömts viktiga att jobba mer med.

a) Myllrande våtmarker:

- Det råder idag brist på medel för att upprätthålla skötseln av vissa typer av naturliga våtmarker. Genom att öka medeltilldelningen kan fortsatt hävd upprätthållas vilket leder till att biologisk mångfald kan bevaras.

b) Levande skogar:

- Skogens mångfald samt dynamiken och variationen i landskapet ökar.

c) Ett rikt odlingslandskap:

- Genom att tillåta andra redskap och metoder än vad som är möjligt idag, enligt miljöersättningens regler, kan större arealer slättermark hävdas på ett ändå godtagbart sätt.
- Brynmiljöerna är hårt ansatta bland annat som en följd av ett högt pris på flis. Idag finns få välutvecklade bryn i landskapet men detta kan det förhoppningsvis bli ändring på om deras värde lyfts fram, bland annat genom en ersättningsform i landsbygdsprogrammet.

Finansiering: Ryms inom befintlig verksamhet.

Ansvar för genomförande: a), c), d) Länsstyrelsen, b) Skogsstyrelsen.

5. Information om natur- och kulturmiljövärden på enskilda fastigheter

Många fastighetsägare har bristande kunskap om vilka natur- och kulturvärden som finns på deras marker. I och med detta finns risk att de genomför åtgärder och av ren okunskap förstör natur- och kulturvärden. Den som vill hitta information om sina marker måste dessutom söka den från flera olika håll och från flera olika myndigheter.

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen genomför ett projekt för att undersöka hur man på bästa sätt knyter information om natur- och kulturvärden till en specifik fastighet, hur denna information på bästa sätt kommuniceras med ägaren, vilka myndigheter/organisationer som bör vara med i en sådan samordning samt vilken information som bör omfattas.

Projektet är till en början en förstudie med syfte titta på hur fastighetsägare snabbt och enkelt kan få samlad information om vilka natur- och kulturvärden som finns på fastigheten samt vilken rådgivning som erbjuds. Projekt genomförs under förutsättning att projektmedel erhålls.

Miljöeffekt: Ökat bevarande av natur- och kulturvärden.

Finansiering: I första hand Naturvårdsverkets medel för utveckling av det regionala miljöarbetet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, Skogsstyrelsen.

6. Erbjud naturbruksskolorna utbildning om natur- och kulturvärden

a) Länsstyrelsen tar fram ett upplägg för utbildning av lärare på naturbruksskolor om natur- och kulturvärden i odlingslandskapet och i våtmarker. Skolorna kontaktas sedan och erbjuds denna utbildning. Samordning ska ske med Jönköpings läns museums utbildningsinsatser. Minst ett utbildningstillfälle för lärarna ska hållas på varje skola under programperioden.

b) Det är viktigt att inte bara lärarna har en allmän kunskap om ämnet. Därför ska Länsstyrelsen dessutom erbjuda sig att hålla i undervisning på plats och gärna i fält. Inspiration för insatserna kan hämtas från Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion som redan är ute på vissa skolor. Genom att återkomma varje år ska alla klasser täckas in. Varje tillfälle bör omfatta minst en halvdag. Ett förslag på uppgift för att väcka elevernas intresse är att de får skriva en skötselplan för en gård som de har anknytning till.

Åtgärden behöver samordnas med åtgärd 7 under Levande sjöar och vattendrag.

Miljöeffekt: Ökar intresset för natur- och kulturvärden hos eleverna. Detta intresse kan de ta med sig i livet.

Finansiering: a) Projektmedel från Naturvårdsverket. b) Ryms inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

7. Skötsel av skyddade områden för att bevara och förstärka naturvärdena

I arbetet med skyddade områden ska befintliga skötselplaner följas. De planer som är äldre än tio år ska ses över och vid behov revideras.

Miljöeffekt: Att vidmakthålla de värden som fanns när områdena skyddades. Fastighetsägare med mark som gränsar till områdena kan bli mer positiva till skyddet.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda kommuner

8. Kunskapsspridning om arters förekomster och gällande regler

Hotade arter förekommer på många håll i länet och i olika typer av miljöer. Vid exploatering och andra ingrepp är det viktigt att känna till var dessa arter förekommer för att kunna visa den hänsyn som krävs både enligt lagstiftningen och för artens bevarande. För att lyfta detta genomför Länsstyrelsen en utbildning riktad mot handläggare på kommunerna och andra intresserade till exempel konsulter som jobbar med miljökonsekvensbeskrivningar.

Miljöeffekt: Åtgärden leder till att ingrepp så långt som möjligt undviks i områden där hotade arter förekommer och att bättre hänsyn tas när detta inte går att undvika.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

9. Utbildning om hotade arter för politiker

Det är viktigt att ha kunskap om hotade arter och lagstiftningen om dem när man tar beslut inom kommunerna. Därför anordnar Länsstyrelsen en utbildning för politiker inom detta område. Utbildningen kan samordnas med andra ämnesområden som Länsstyrelsen vill få ut information om. Ett tänkbart tillfälle är vid nästa val (år 2014) då det troligtvis är en del nya politiker som tar plats i berörda nämnder.

Miljöeffekt: Genom kunskap och en ökad förståelse för hotade arters krav och situation ökar förutsättningarna för att bevarandeåtgärder vidtas samtidigt som risken minskar för att dessa arter skadas genom misstag.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

10. Inventering av träd i tätorter

En del i arbetet med skyddsvärda träd är att hela länet ska inventeras. I åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd är kommunerna utpekade som ansvarig aktör för att inventera skyddsvärda träd i tätorter. Åtgärdsprogrammet, som fastställdes av Naturvårdsverket 2004, syftar till att inventera samtliga skyddsvärda träd i Jönköpings län och genomföra åtgärder för de träd som är i behov av det. Skyddsvärda träd utgör hemvist för ett hundratal sällsynta arter och genom att utföra åtgärder som bevarar träden gynnas i sin tur en mångfald av arter. Några av länets kommuner har redan satt igång med inventeringen av träd i tätorter och några har slutfört den. Länsstyrelsen har tagit fram metodik och instruktioner och bistår kommunerna i inventeringsarbetet. Länsstyrelsen har även en databas där resultatet kan matas in. Resultatet kan kommunerna ha nytta av vid exempelvis planeringsarbete och naturvårdsarbete.

För att öka kunskapen om förekomsten av skyddsvärda träd i tätorter ska kommunerna att inventera skyddsvärda träd på kommunal mark i tätorterna. Med skyddsvärda träd avses jätteträd, övrigt grova träd, hålträd, hamlade träd, döda träd och alléträd (Länsstyrelsen har exakta definitioner på skyddsvärda träd).

Miljöeffekt: En ökad kunskap om förekomsten av skyddsvärda träd i tätorterna kan bidra till att medvetenheten om träden och värdena knutna till dem ökar. Detta förväntas leda till att fler värnar om träden vilket i sin tur gynnar både den biologiska mångfalden och de kulturhistoriska värdena.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet och/eller till exempel LONA-bidrag

Ansvar för genomförande: Kommunerna*, Länsstyrelsen

Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?

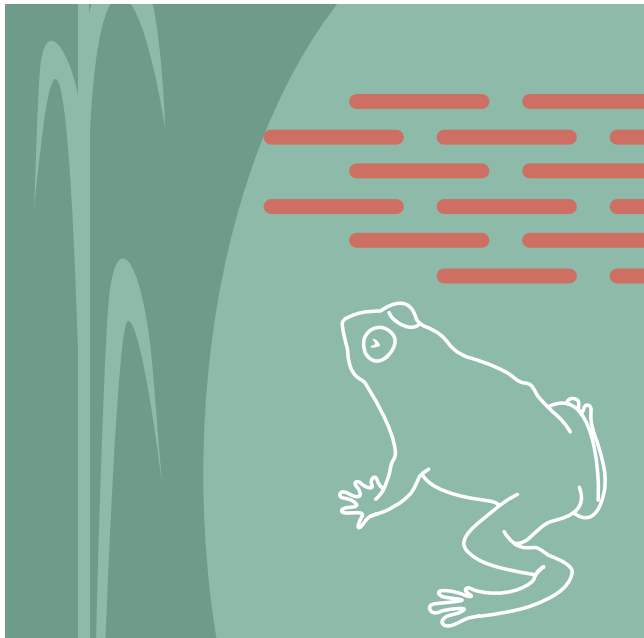
Även om åtgärderna är steg på vägen för att nå målet så kommer de inte att räcka. Ett rikt växt- och djurliv är ett övergripande mål som har koppling till alla övriga miljö kvalitetsmål. Detta innebär att om målet ska uppnås måste så gott som alla allvarliga miljöproblem lösas. De flesta miljöproblem följer inte heller ett lands gränser. För att komma till rätta med problemet med minskad biologisk mångfald måste det till fler effektiva åtgärder både på nationell och på internationell nivå. För att nå miljö kvalitetsmålet krävs en omfattande samhällsomställning med förändringar bland annat i konsumtion, transporter och energiutvinning.

Det är även viktigt att uppmärksamma den så kallade utdöendeskulden. Detta innebär att arter inte har "hunnit" minska eller dö ut i samma takt som deras livsmiljöer har försvunnit, utan lever kvar ett tag i större antal än som egentligen är möjligt i en jämviktssituation. I praktiken innebär det att vissa arter kan finnas kvar i landskapet under lång tid efter att deras livsmiljöer har förlorat den kvantitet eller kvalitet som behövs för långsiktig överlevnad. Därför kan det dröja innan man ser effekten av åtgärderna.

I länet är 13 fladdermusarter påträffade. De svenska fladdermössen livnar sig enbart på småkryp som de lokaliserar exakt genom att skrika ut ultraljud och lyssna på ekot. Visste du att fladdermöss kan bli över 40 år gamla och att en fladdermus kan knäppa i sig över 5000 myggor på en natt? Illustration: Róza Varjú

Myllrande våtmarker

Miljökvalitetsmålet

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker omfattar våtmarker i hela landskapet. Exempel är myrar, sumpskogar, småvatten, fukthedar och fuktängar samt strandmiljöer vid hav, sjöar och vattendrag. Till strandmiljöerna räknas strandnära och därmed grunda vattenområden, vilka oftast är vegetationsklädda. En sumpskog är en våtmark med träd som har en medelhöjd av minst tre meter och där krontäckningsgraden är minst 30 procent (Naturvårdsverket, 2007).

I Jönköpings län bedöms målet kunna nås till år 2020 om ytterligare åtgärder genomförs, vilket är samma bedömning som för det nationella målet. Trenden anses vara positiv eftersom det i dagsläget anläggs en hel del våtmarker.

Trots den positiva trenden måste olika verksamhetsutövare, främst inom de areella näringarna, ta bättre hänsyn till våtmarkernas funktioner och värden. Det som krävs är främst information, förbättrad planering samt resurser för rådgivning, samråd och tillsyn. Åtgärder inom Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Ett rikt odlingslandskap och Levande skogar är viktiga även för miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker. Omvänt har åtgärder som genomförs inom Myllrande våtmarker en positiv påverkan på ovan nämnda miljökvalitetsmål och i förlängningen även Hav i balans och Grundvatten av god kvalitet. De flesta åtgärderna syftar även till att stärka

den biologiska mångfalden och är viktiga bidrag till att uppfylla miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv (Naturvårdsverket, 2007a).

Våtmarker är en av de naturtyper som förväntas bli hårdast drabbade av klimatförändringarna. Torra och varma somrar i södra Sverige, som flera modeller förutspår, kan ha en stor negativ effekt på främst mossar eftersom de enbart får vatten via nederbörd. Samtidigt kan våtmarkerna själva bidra till klimatförändringarna genom att metan, som är en betydande växthusgas, kan bildas i vissa våtmarkstyper. Å andra sidan kan våtmarker också minska vissa negativa konsekvenser av förändringarna. Våtmarker har stor betydelse för vattnets kretslopp genom att de samlar, lagrar och sprider vattnet vidare. Tack vare detta kan de fungera som flödesutjämnare och minska risken för översvämningar, säkerställa kvalitet och nivåer på grundvatten samt minska effekterna av torka. Våtmarker fungerar även som reningsverk. Näringsämnen bryts ned eller binds upp i vegetationen och bidrar på så sätt till minskad övergödning. Ungefär en fjärdedel av Sveriges landyta utgörs av våtmarker. Många har försvunnit genom åren genom dikning, sjösänkning och uppodling, speciellt i slättlandskapen. Endast omkring en fjärdedel av den ursprungliga våtmarksarealen bedöms vara relativt opåverkad. Dessutom har de fortsatt höga utsläppen av kväve lett till igenväxning av flera våtmarker.

Torvtäktsskada på mosse. Anderstorps Stormosse är ett av Södsveriges största och värdefullaste myrmarksområden. Torvtäkt bedrevs här under andra världskriget. Detta ledde till att mossen började växa igen på grund av stora avvattningsdiken. Restaureringsarbetet kommer att pågå under många år innan man har återställt mossens hydrologi. Foto: Bergslagsbild

Våtmarker är även en naturtyp som kan vara viktig för friluftslivet. Flera åtgärder i det här åtgärdsprogrammet rör just denna fråga. De kan även hysa viktiga kulturlämningar. Exempel på kulturlämningar är slättermark, torvtäcker, lador, hässjor, spänger, vattenledningar och dammar. De våtmarker som hyser dessa värden måste hävdas på ett riktigt sätt för att kunna bevara kulturlämningarna och de arter som är beroende av dem.

Den viktigaste internationella konvention som berör bevarande och hållbart nyttjande av våtmarker kallas Ramsarkonventionen. Sverige har pekat ut 51 internationellt värdefulla områden i konventionen.

Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?

Våtmarksinventeringen och exploateringen av klass 1 och klass 2 våtmarker

En våtmarksinventering genomfördes i hela landet av länsstyrelserna under perioden 1979-1996. Den hade som syfte att ta fram ett bra planeringsunderlag för att

kunna bevara och jobba strategiskt med våtmarkerna som nationell naturresurs. I Jönköpings län genomfördes inventeringen i etapper. De västra delarna inventerades under åren 1980-1982 och de östra 1983-1986. I inventeringen har man bedömt och klassificerat våtmarkerna utifrån representativitet, mångformighet, storlek, raritet och orördhet (Naturvårdsverket, 2007a). Man klassificerade våtmarkerna på en fyrgradig skala, de mest värdefulla våtmarkerna hamnade i klass 1 och 2. Inventeringen inleddes med att studera flygbilder. Objekt som bedömdes vara hotade eller särskilt värdefulla inventerades därefter i fält. I länet inventerades cirka 1450 objekt på en yta av sammanlagt 110 100 hektar. Inventeringen placerade 183 objekt i Jönköpings län i klass 1 och 337 i klass 2. De flesta objekten finns i länets västligaste kommuner (Länsstyrelsen, 2004).

Det är nu flera år sedan inventeringen genomfördes i länet och man har sett att det förekommer en del förändringar i våtmarkerna som till exempel igenväxning. Det finns dock inga planer från nationellt håll på att uppdatera inventeringen

Våtmarker inom klass 1 och 2 är mycket värdefulla ur naturvårdssynpunkt och det är viktigt att bevara dem. Länsstyrelsen införde därför ett regionalt delmål till år 2010 om att ingen exploatering ska ske i dessa våtmarker. Detta delmål anses vara uppfyllt eftersom inga tillstånd ges till ingrepp i dessa områden. Det fanns ingen nationell motsvarighet till målet.

Store Mosse nationalpark; Kävlingesjön. Foto: Anders Malmqvist

Myrskyddsplan för Sverige och skydd av våtmarker

Myrskyddsplanen för Sverige fastställdes år 1994 och hade som syfte att peka ut de mest värdefulla myrarna för att kunna arbeta med skydd systematiskt. Planen togs fram av Naturvårdsverket och länsstyrelserna och reviderades år 2006. I planen har de mest nationellt skyddsvärda områdena från våtmarksinventeringen valts ut. I länet finns 30 sådana områden. Målet till år 2010 var att samtliga av dessa skulle vara skyddade. Det nåddes inte men 20 områden är, vid åtgärdsprogrammets framtagande, helt eller till övervägande del skyddade och i 4 områden pågår det arbete med skydd. De största arealerna skyddad våtmark utgörs av fyra stora högmossar: Store Mosse nationalpark, Dumme Mosse, Komosse och Anderstorps Stormosse. Processen med att skydda områden är tidsödande och kan ta mycket lång tid, vilket är anledningen till att delmålet om att alla utpekade våtmarker skulle vara skyddade till år 2010 inte uppnåddes. Arbetet med skydd fortsätter dock och det är troligt att alla våtmarker i myrskyddsplanen kommer att vara skyddade till år 2020.

Våtmarker och skogsbilvägar

Eftersom direkta ingrepp som till exempel utdikning och torvbrytning har minskat de senaste åren har påverkan från skogsbilvägar ökat i betydelse. I Sverige har det årligen under 2000-talet byggts cirka 1700 kilometer skogsbilvägar nationellt, flera av dem över våtmarker. Utbyggnaden av skogsbilvägar är störst i norra Sverige medan skogsvägnätet i söder redan är relativt väl utbyggt.

Underhållet av dessa vägar förväntas dock öka vilket kan leda till en ökad påverkan på våtmarker (Naturvårdsverket, 2007). Det råder samrådspplikt med Skogsstyrelsen vid bygge av nya vägar. Skogsstyrelsen informerar då om den planerade sträckningen påverkar värdefulla våtmarker. Det är dock många som inte känner till samrådspplikten och därför riskerar att skada våtmarker på grund av okunskap. Endast i undantagsfall får skogsbilvägar anläggas på våtmarker med höga natur- eller kulturvärden. Skogsbilvägarna måste då anläggas miljöanpassat, exempelvis kan diken förbjudas och rustbäddar krävas för att minimera miljöpåverkan (Länsstyrelsen, 2010).

Delmålet, med målår 2006, om att skogsbilvägar inte ska byggas över våtmarker med höga natur- eller kulturvärden har ännu inte uppnåtts, varken i länet eller i landet som helhet. Det är fortsatt viktigt att jobba med frågan vilket är anledningen till att en åtgärd i detta åtgärdsprogram handlar om just våtmarker och vägar.

Anläggning och återställande av våtmarker

Sedan år 1989 har staten gett stöd för att återskapa våtmarker i odlingslandskapet. De våtmarker som har återskapats utgör dock bara en liten del av de våtmarker som har försvunnit. Genom att jämföra dagsläget med generalstabskartor från 1800-talet kan man se att en mycket stor andel av den tidens våtmarker har försvunnit.

Ljungpiparen häckar på karga öppna marker. I länet har den sin hemvist på de öppna högmossarna, medan den i andra delar av landet föredrar fjällhed eller alvarmarker. Eftersom ljungpiparen är sällsynt i Europa har den pekats ut som särskilt skyddsvärd i EU:s fågeldirektiv. Illustration: Róza Varjú

De anlagda våtmarkerna kan utgöra ett viktigt bidrag till att minska övergödning eller fungera som livsmiljö för hotade växter och djur. För bästa resultat bör man återskapa våtmarker på platser där det tidigare har funnits våtmarker. En studie genomförd av Länsstyrelsen i Jönköpings län har analyserat just detta och pekat ut områden där det kan vara lämpligt att anlägga våtmarker (Länsstyrelsen, 2007).

Ersättningar, information och rådgivning är viktiga vägar för att nå målet. Dessa är också beroende av varandra. De våtmarker som anläggs på jordbruksmark finansieras till stor del av landsbygdsprogrammet. Även Skogsstyrelsen, EU:s life fond, Svensk våtmarksfond, Världsnaturfonden (WWF) och privatpersoner har bidragit och finansierat anläggande och restaurering av våtmarker. I Jönköpings län ingår Komosse, Anderstorps Stormosse och Store Mosse nationalpark i ett Life+ projekt som är EU-finansierat och som går ut på att restaurera mossar som påverkats av utdikning och igenväxning. Detta innebär att betydande ytor förhoppningsvis kommer att restaureras fram till år 2015.

Mellan åren 2000 och 2010 restaurerades eller anlades mer än 400 hektar våtmark i Jönköpings län, vilket innebär att delmålet, med målår 2010, uppfyllts.

Hotade våtmarksarter

En tiondel av våra rödlistade arter förekommer i våtmarker. Arterna hotas främst av att våtmarker har förstörts, splittrats upp eller att kvaliteten på deras livsmiljöer har försämrats.

Över 200 arter som är knutna till myrmarker och stränder bedöms vara hotade. Ytterligare 300 arter är nära hotade eller så saknas det information för att göra en säker bedömning. Mer än hälften av dessa hotas av biotopförändringar. Även övergödning och kvävenedfall bedöms vara en orsak liksom utebliven hävd. Hoten mot biologisk mångfald diskuteras mer ingående under Ett rikt växt- och djurliv.

Åtgärder

Åtaganden

1. Information till markägare om samrådsplikten vid anläggande av väg i skogslandskapet

Samrådsplikten råder alltid antingen till Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen och/eller kommunen. Skogsstyrelsen informerar alltid markägaren om det finns värdefulla våtmarker i anslutning till skogsbilvägen. Det är dock många som inte känner till samrådsplikten och det är många skogsbilvägar som inte kommer Skogsstyrelsen till kännedom. Vägar för andra ändamål än skogliga åtgärder, till exempel vindkraft och täkter, ska inte anmälas till Skogsstyrelsen utan till Länsstyrelsen eller kommunen. Vid anläggande av bilväg i skog ska alltid en anmälan ske till Länsstyrelsen enligt 2 kap 10§ KML (lagen om kulturminnen).

a) Skogsstyrelsen tar fram ett samlat informationsmaterial om:

- samrådsplikten för bilväg som dels kan användas i SkogsEko, dels på webbsidor (Skogsstyrelsens, Länsstyrelsens och kommunernas)

- nyttan med befintliga våtmarker och att dessa kan skadas om man anlägger en bilväg samt att små våtmarker/bäckar kan skadas vid transporter i skogen (avverkning och uttransport av virke)

- nyttan med att anlägga nya våtmarker och hur man kan gå till väga

b) respektive aktör upprättar en rutin om att informationen ska användas vid samråd

Miljöeffekt: Åtgärden syftar till att förhindra att markägaren genom okunskap skadar eller förstör värdefulla våtmarker.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: a) Skogsstyrelsen, b) Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen och kommunerna

2. Utbilda lantbruksrådgivare, skogskonsulenter och miljöinspektörer i våtmarksfrågor

Det är viktigt att nå markägare med information om våtmarker och var det är lämpligt att anlägga dem. Ett sätt att göra detta på är om tjänstemän som besöker markägare i andra ärenden kan väcka frågan om våtmarker. Detta genom att ge tips om stöd/medel och vart man kan

vända sig för att veta mer om anläggande av våtmarker. Det är även en fördel om man under besöket ser en lämplig plats att anlägga en våtmark påpekar detta. Åtgärden sker genom:

1. Utbildning ges till Länsstyrelsens lantbruksrådgivare och Skogsstyrelsens skogskonsulenter.

2. Ett pass om våtmarker införs på Miljösamverkan f's årliga seminarium för miljöskyddshandläggare på kommunerna.

Miljöeffekt: Syftet är att fler våtmarker ska anläggas vilket behövs för att uppnå miljökvalitetsmålet.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen

3. Information till markägare om skötsel av våtmarker

Skogsstyrelsen informerar om skötsel av skog på våtmarker och i närheten av vatten, i samband med upprättandet av gröna skogsbruksplaner. Man informerar även om den hänsyn som måste till vid avverkning i dessa miljöer. Även vid andra aktiviteter tillsammans med markägare passar man på att informera om våtmarker.

Miljöeffekt: Syftet med åtgärden är att våtmarkerna sköts på rätt sätt och för att minska risken att de genom okunskap skadas.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet.

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen

4. Våtmarksvandringar för markägare

För att öka intresset för våtmarker och få ett större intresse för denna naturtyp genomför Länsstyrelsen "våtmarksvandringar" liknande de vattendragsvandringar som genomförts under åren 2010 och 2011. Vandringarna ska ske på naturliga, ej anlagda, våtmarker. Typ av våtmark definieras ej här. Målgruppen för vandringarna är i första hand markägare i området för att visa på de biologiska värdena i våtmarker, informera om våtmarkernas vattenvårdande effekt men även om hur man på bästa sätt kan sköta sin våtmark. Vandringar genomförs på någon av Länsstyrelsens utpekade värdefulla objekt. Senast år 2012 har minst tre testvandringar genomförts och utvärderats.

På Store Mosse genomförs flera myrmarksvandringar för allmänheten. Erfarenheter och material därifrån kan användas som grund för dessa vandringar.

Miljöeffekt: Åtgärden ger en ökad förståelse och kunskap om våtmarker. Detta kan leda till att befintliga våtmarker sköts på ett bättre sätt och att intresset för att anlägga nya ökar.

Finansiering: Befintliga anslag från Naturvårdsverket

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

5. Stöd till guidningar på myr- eller våtmark

Länsstyrelsen tar fram allmänt informationsmaterial om våtmarker som kan kompletteras med lokal information. Denna ska kunna användas vid lokala guidningar på våtmarker. Åtgärden innebär även att Länsstyrelsen ska ta fram en mall som kommunerna i länet kan använda för att söka LONA-medel för att genomföra guidningarna.

Miljöeffekt: Åtgärden ger en ökad förståelse och kunskap om våtmarker.

Finansiering: LONA-medel kan sökas från Länsstyrelsen.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

6. Minst två rikkärr ska skötas varje år i länet

Rikkärr är den artrikaste typen av våtmark men riskerar att snabbt växa igen utan skötsel. För att bevara biotoptypen ska skötsel eller restaureringsinsatser årligen genomföras för minst två av Länsstyrelsen utpekade rikkärr. Kärren som åtgärden avser ligger inte inom skyddade områden. Inledningsvis hjälper Länsstyrelsen till med skötselanvisningar med syftet att markägaren själv kan ansvara för det löpande skötselarbetet. Det räcker med att skötselåtgärder genomförs vartannat eller vart tredje år, vilket innebär att fler än två kärr kommer att omfattas av åtgärden under programperioden. Länsstyrelsen tar kontakt med markägare och informerar om de höga värdena och skötselmetoder.

Miljöeffekt: Åtgärden syftar till att bevara värdefulla våtmarker för framtiden. Vilket är kärnan i miljö kvalitetsmålet.

Finansiering: En del finansiering kan komma från Naturvårdsverkets anslag för biologisk mångfald eller landsbygdsprogrammet. Resten måste dock markägaren stå för själv. Åtgärden genomförs under förutsättning att medel för Åtgärdsprogram för hotade arter fortsätter i samma omfattning som år 2010.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

7. Skydd av objekt i myrskyddsplanen

Myrskyddsplanen pekar ut de mest värdefulla myrarna i Sverige med syfte att lägga grunden till ett systematiskt skyddsarbete. 30 objekt är utpekade i Jönköpings län varav 20 var skyddade år 2009. Områdesskyddsprocessen är ett tidsödande arbete vilket är förklaringen till att delmålet om att alla utpekade objekt ska vara skyddade till år 2010 inte uppnåtts. Varje skyddat objekt har en skötselplan och skötselbehovet kan vara omfattande. Åtgärden innebär att arbetet med att skydda myrskyddsplanobjekten ska pågå för minst ett objekt årligen från och med 2012. Minst två objekt ska beslutas inom programperioden.

Miljöeffekt: Åtgärden går ut på att bevara och skydda värdefulla våtmarker.

Finansiering: Befintliga anslag från Naturvårdsverket

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

Utmaningar

8. Guidningar på våtmarker

Kommunerna ser till att guidningar för allmänheten genomförs minst en gång per år på myrmark eller annan våtmark. Detta kan ske genom samverkan med olika miljöorganisationer, som till exempel Naturskyddsföreningen och fågelklubbar.

Utmaningen riktas till kommunerna.

Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Myllrande våtmarker

Förslag till nästa landsbygdsprogram

När Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen får tillfälle att yttra sig angående utformningen av nästa landsbygdsprogram (som börjar 2014) ska dessa förslag framföras:

a) Myllrande våtmarker:

- Stödet till skötsel av gamla, naturliga (det vill säga ej anlagda) och skötselintensiva våtmarker ökar.

Miljöeffekt: Ersättningarna i landsbygdsprogrammet är viktiga instrument för att uppmuntra lantbrukare och markägare till olika åtgärder som gynnar mångfald och kulturvärden. Åtgärden syftar till att utveckla ersättningarna inom områden som bedömts viktiga att jobba mer med.

a) Myllrande våtmarker:

- Det råder idag brist på medel för att upprätthålla skötseln av vissa typer av naturliga våtmarker. Genom att öka medeltilldelningen kan fortsatt hävd upprätthållas vilket leder till att biologisk mångfald kan bevaras.

Finansiering: Ryms inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: a) Länsstyrelsen

Information om natur- och kulturmiljövärden på enskilda fastigheter

Många fastighetsägare har bristande kunskap om vilka natur- och kulturvärden som finns på deras marker. I och med detta finns risk att de genomför åtgärder och av ren okunskap förstör natur- och kulturvärden. Den som vill hitta information om sina marker måste dessutom söka den från flera olika håll och från flera olika myndigheter.

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen genomför ett projekt för att undersöka hur man på bästa sätt knyter information om natur- och kulturvärden till en specifik fastighet, hur denna information på bästa sätt kommuniceras med ägaren, vilka myndigheter/organisationer som bör vara med i en sådan samordning samt vilken information som bör omfattas.

Projektet är till en början en förstudie med syfte titta på hur fastighetsägare snabbt och enkelt kan få samlad information om vilka natur- och kulturvärden som finns på fastigheten samt vilken rådgivning som erbjuds. Projekt genomförs under förutsättning att projektmedel erhålls.

Miljöeffekt: Ökat bevarande av natur- och kulturvärden.

Finansiering: I första hand Naturvårdsverkets medel för utveckling av det regionala miljöarbetet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen* och Skogsstyrelsen.

Skötsel av skyddade områden för att bevara och förstärka naturvärdena

I arbetet med skyddade områden ska befintliga skötselplaner följas. De planer som är äldre än tio år ska ses över och vid behov revideras.

Miljöeffekt: Att vidmakthålla de värden som fanns när områdena skyddades. Fastighetsägare med mark som gränsar till områdena kan bli mer positiva till skyddet.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda kommuner

När vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?

Åtgärderna är steg på vägen för att nå miljömålet och kan leda till att den positiva trenden fortsätter. Miljömålet påverkas dock av flera faktorer som ligger utanför länet. Det kan handla om utsläpp som sker i andra länder, till exempel utsläpp av kväve vilket är en orsak till den igenväxning man kan se på flera myrar men även på andra typer av våtmarker. För att målet ska kunna nås krävs fortsatta styrmedel från nationell nivå och EU-nivå för att anlägga, restaurera och sköta våtmarker. Ökade medel krävs också till arbetet med skydd av våtmarker för att man ska kunna uppnå målet med att alla värdefulla våtmarker i myrskyddsplanen ska vara skyddade.

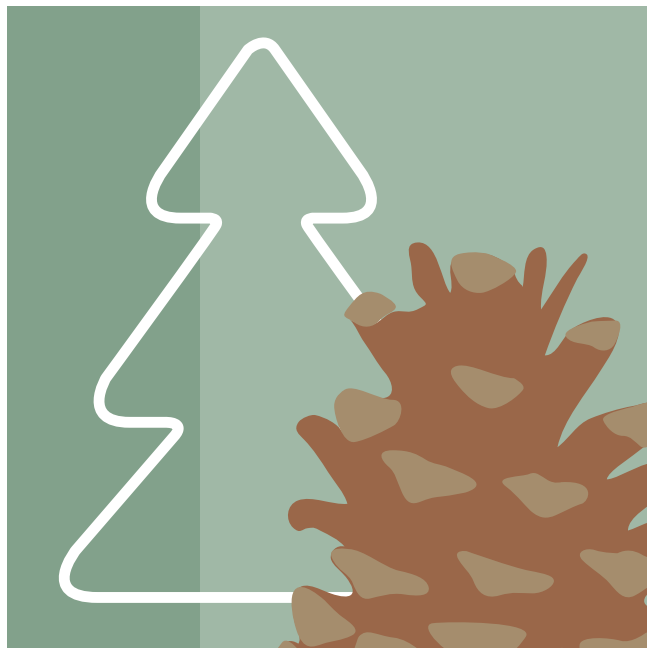

Slända på sileshår. Illustration: Róza Varjú

Skägglavar kan växa på flera olika trädslag. Skägglavarna är rikt förgrenade vilket gör dem väldigt känsliga för luftföroreningar. Flera arter växer på äldre träd i gamla skogar och har minskat på grund av det moderna skogsbruket. Foto: Camilla Zilo

Levande skogar

Miljökvalitetsmålet

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas. Inriktningen är att miljökvalitetsmålet ska nås inom en generation.

I Jönköpings län finns det cirka 700 000 hektar produktiv skogsmark varav cirka 1-2 procent avverkas årligen. För att nå miljökvalitetsmålet gäller det att hindra att skogar med höga naturvärden avverkas men också att se till att skogsbruket bedrivs så att både den biologiska mångfalden och skogens kulturlämningar säkerställs. För att bidra till detta behövs flera typer av åtgärder och styrmedel. De viktigaste är ökad kunskap, utbildning och information till berörda målgrupper, utveckling av tekniska lösningar i skogsbruket, ekonomiska styrmedel och effektivare myndighetsarbete. Samhället och skogsnäringen har ett delat ansvar för detta genom det så kallade sektorsansvaret. Sektorsansvaret innebär att skogsnäringen har ett grundläggande ansvar för hur skogspolitiken utvecklas. Skogsstyrelsen ansvarar för att den beslutade miljö- och skogspolitiken förs ut. Alla parter måste samarbeta och verka för att målen ska nås.

Hänsyn till våtmarker och vattendrag har stor betydelse för flera delmål inom Levande skogar. Dålig hänsyn i och kring vattenmiljöer i skogslandskapet ger stora effekter både på vattenkvalitet och på biotoper genom exempelvis läckage av slam och kvicksilver. Strandnära skogar fungerar som en värdefull biotop men också som ekologiska korridorer för till exempel fåglar, däggdjur och insekter och gynnar därmed den biologiska mångfalden. Sjöar och vattendrag i skogslandskapet har också stor

betydelse för sociala värden genom fiske, jakt och fågel-skådning. Vidare innehåller dessa miljöer en stor mängd kulturlämningar som till exempel kvarnar, sågar, flottningsrännor och broar.

Redan under de närmaste 30 åren kan vi förvänta oss en relativt kraftig ökning av tillväxten i Sveriges skogar till följd av klimatförändringar. Samtidigt ökar riskerna för skador av olika slag på produktionsskogen, exempelvis i form av svamp- och insektsangrepp och stormfällning. Många skogslevande arter, i synnerhet sådana med begränsad spridningsförmåga, kan få svårt att klara snabba klimatförändringar. För att målet Levande skogar ska kunna nås ökar således behovet av tillgång till sådana substrat, biotoper och processer som ett produktionsoptimerat skogsbruk normalt minskar förekomsten av.

Det råder god överensstämmelse mellan miljökvalitetsmålet Levande skogar och Sveriges internationella åtaganden, främst konventionen om biologisk mångfald (CBD) som Sverige har ratificerat. Sverige är också bundet av liknande mål på EU-nivå.

Den nationella liksom den regionala bedömningen är att det är mycket svårt att nå miljökvalitetsmålet. Det finns ingen tydlig trend för utvecklingen. Efter stormarna år 2005 och 2007 har stora arealer i länet självföryngrats

med björk, men även med asp. Detta är en positiv utveckling som gynnar den biologiska mångfalden. Den positiva utvecklingen av miljömålet bromsas dock av att arealen gammal skog inte är tillräcklig.

Delmålet om formellt skyddad skog är en regional anpassning. Arealen skogsmark som ska skyddas i Jönköpings län utgör knappt två procent av den nationella arealen. Den regionala bedömningen är att målet är mycket svårt att nå. Den areal som skyddats hittills utgör cirka halva den areal som målet omfattar.

Trots omfattande informationsarbete skadas kultur- och fornlämningar fortfarande. Länsstyrelsen har inom projektet ”Återställning av stormskadade fornlämningar” konstaterat att det finns fortsatt många skador orsakade av markberedning. Vissa fornlämningar är helt sönderkörda.

Vad behövs för att miljökvalitetsmålet ska nås?

Långsiktigt skydd av skogsmark

Länets strategi för formellt skydd av skog, som togs fram gemensamt av Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen år 2006 (Länsstyrelsens meddelande 2006:8), har målsättningen att formellt skydd och frivilliga avsättningar ska komplettera varandra så att hela delmålet fylls av skog med så höga naturvärden som möjligt. En övergripande strävan är att de oskyddade värdekärnorna avsätts frivilligt eller skyddas formellt. Idag är drygt en procent av den produktiva skogsmarken i länet formellt skyddad. Strategins anda innebär att myndigheterna i sitt arbete ska bjuda in till samverkan mellan olika aktörer så att den svenska modellen med formellt skydd, frivilliga avsättningar och generell naturhänsyn sammantaget fungerar så väl som möjligt.

I Jönköpings läns strategi för formellt skydd av skog har 13 geografiska områden utsetts till skogliga värdeetrakter. En värdeetrakt är ett område med särskilt höga ekologiska bevarandevärden. Värdeetrakterna berör en eller flera av skogstyperna ädellövskog, triviallövskog och lövblandad barrskog, barrblandskog och granskog, samt tallskog. Tillsammans täcker trakterna cirka 14 procent av länets skogsmarksareal. Värdeetrakterna spelar en roll vid prio-

riteringen av det formella skyddet, men de kommer även ha betydelse för informationsinsatser.

Även regeringen slår fast att ökad samverkan med och delaktighet av markägarna är av stor vikt. I det fortsatta arbetet med att skydda skogar med höga naturvärden är det viktigt att ta tillvara markägarens kunskap, engagemang och intresse för naturvårdsarbetet. Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna har inlett ett arbete med att på försök i fem områden i landet arbeta enligt Kometprogrammet. Programmet innebär bland annat ökade möjligheter till initiativ från markägare i naturvårdsarbetet. Avsikten med åtgärd 9 är att stimulera till ett sådant arbetssätt.

Delmålet för långsiktigt skydd nåddes inte till måläret 2010. Uppföljningen år 2010 av hur mycket produktiv skogsmark i länet som undantagits från skogsproduktion genom formellt skydd, visade att vi har kommit en bit på vägen. För naturreservat nåddes målet till 71 procent (3 940 hektar har skyddats) och för biotopskyddsområden och naturvårdsavtal nåddes det till 63 procent (1163 hektar har skyddats).

Förstärkt biologisk mångfald

Lövrik skog är viktig för biologisk mångfald. En inblandning av lövträd i produktionsskogen är positiv för många icke specialiserade skogslevande arter. Många rödlistade arter är beroende av gamla, döende och döda lövträd. En förutsättning för att lövträd i någorlunda stor omfattning ska tillåtas att bli gamla och dö är att det finns en förhållandevis stor andel lövträd i yngre och medelålders skog. Generellt har arealerna lövrik skog i olika åldersgrupper ökat under de senaste 20 åren. I ett naturvårdsperspektiv råder dock alltjämt brist på äldre lövskog i skogslandskapet.

Inte bara lövskogen utan även tallen har länge tappat mark i södra Sverige. De rena tallskogarna minskar och i de stora arealerna barrblandskogar finns en tydlig tendens mot att granen tar över mer och mer. När markägare försöker satsa på tall är betningen från klövvilt, framför allt älg och rådjur, ett stort problem. När man i stället sätter gran på tallmark blir det inte bra, de trivs inte på markerna eller blåser ned.

Skogens biologiska mångfald är till viss del fortsatt utsatt för utarmning. Skogar med mycket höga naturvärden avverkas alltjämt, men även fortsatt bristfällig hänsyn vid förnygringsavverkning påverkar mångfalden negativt. Samtidigt går utvecklingen för död ved, grova träd och äldre lövrik skog åt rätt håll. Med nuvarande ökningstakt

kommer målnivån för mängden hård död ved, äldre lövrik skog och gammal skog att nås.

Skogliga processer pågår ofta under en längre tidsperiod än en generation. Möjligheterna att nå miljökvalitetsmålet Levande skogar påverkas därmed av att det tar lång tid för skogen att återhämta sig och förändras även om relevanta åtgärder har vidtagits. Möjligheten att nå målen förutsätter därför långsiktiga åtgärder och det är viktigt att den långsiktiga ambitionen behålls på en hög nivå.

Delmålet för biologisk mångfald i skogen nåddes inte till målåret 2010 eftersom arealen gammal skog inte ökade i tillräcklig omfattning.

Skydd för kulturmiljövärden

Fortfarande är bristen på kunskap om forn- och kulturlämningar i skogen ett avgörande hinder för att nå delmålet om skydd för kulturvärden. Denna brist omfattar såväl kunskapen om kända forn- och kulturlämningar hos markägare och entreprenörer som kännedom om oupptäckta lämningar samt att hänsyn ska tas inom fornlämningsområden. Därför är det viktigt att berörda aktörer i samarbete verkar för att göra befintlig kunskap känd och tillgänglig för framförallt markägare och entreprenörer. Alla insatser bör ske i samverkan och genom delat ansvar mellan myndigheter, markägare, entreprenörer och skogsbruket. Skogsbruket måste ta större ansvar för planering av sina åtgärder och för teknisk utveckling av maskiner. Framför allt orsakar markberedningen stora skador.

För att minska antalet skador på fornlämningar och kulturlämningar i samband med skogsbruksåtgärder är det viktigt att det finns lättillgängliga digitala register som redovisar de inventerade objekten. Det krävs även fortsatta inventeringar i länet. Ett förstärkt samarbete mellan Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och länsstyrelserna inom skogsbruket skulle vara positivt för att förbättra hänsynstagandet till skogslandskapets kulturmiljövärde.

Åtgärdsprogram för hotade arter

Delmålet om åtgärdsprogram för hotade arter, med målår 2007, uppnåddes. Länsstyrelsen arbetar med åtgärder för hotade arter som ska omfattas av ett åtgärdsprogram, dock har åtgärdsprogram för alla hotade arter ännu inte tagits fram. Under år 2010 har inventeringar och åtgärder genomförts inom åtgärdsprogram som främst berör arter knutna till skogslandskapet. Kompletterande inventeringar av hotade fjälltaggsvampar i Övre

Emådalen visar tydligt att detta område bör utpekas som en av södra Sveriges viktigaste regioner vid bevarandet av skyddsvärda barrskogar. Vid inventeringen noterades fem arter av fjälltaggsvampar inom åtgärdsprogrammet samt ytterligare omkring 60 rödlistade arter av svampar, lavar och kryptogamer.

Mer om arbetet med hotade arter finns under miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv.

Åtgärder

Åtaganden

1. Informationsspridning om stödformer i landsbygdsprogrammet med mera

Informationen sprids lämpligen genom träffar med fokus på stödformer men där även naturvärden, kulturvärden och annan kunskap och information presenteras.

I landsbygdsprogrammet finns stöd för att bevara och utveckla skogens mångfald, stöd för att öka arealen ädellövskog samt stöd för kompetensutveckling. Förutom stöden i landsbygdsprogrammet har Skogsstyrelsen stöd till natur- och kulturvårdsåtgärder i skogen (NOKÅS) samt stöd till ädellövskogsbruk. Så lokala träffar som möjligt är det bästa.

Miljöeffekt: Ökad användning av stödformer innebär att natur- och kulturvårdande åtgärder utförs och bidrar till att uppnå delmålet om ökad biologisk mångfald.

Finansiering: Pengar för informationsträffarna kan sökas i landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen*, LRF, Södra och Jäga-reförbundet

2. Information om och skötsel av frivilliga avsättningar, nyckelbiotoper samt övriga natur- och kulturvärden

Frivilliga avsättningar och nyckelbiotoper kräver ofta skötselåtgärder för att bevara natur- och kulturvärdena. Förebyggande information med rätt bemötande med syfte att initiera naturvårdande skötsel ger troligen större utslag och effekt på miljömålen än kontroll. För naturvårdande skötsel i nyckelbiotoper och objekt klassade som naturvärden enligt Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering krävs dock samråd med Skogsstyrelsen. Prioriterade målgrupper är nya markägare, markägare inom skogliga värde-trakter samt entreprenörer.

Nynäs naturreservat. Foto: Camilla Zilo

Åtgärden innebär:

- a) Skogsstyrelsen och Södra tar fram information med syfte att intiera naturvårdande skötsel och sprider denna tillsammans med Hushållningssällskapet samt övriga skogsbruket.
- b) Södra tar fram en skötselmetodik för de frivilliga avsättningarna samt verkar för att naturvårdande skötsel genomförs.
- c) Skogsstyrelsen verkar för att skötsel genomförs av NS-avdelningar (Naturvårdande Skötsel) i Gröna planer.
- d) Samråd genomförs mellan markägare och Skogsstyrelsen innan skötselåtgärder utförs i nyckelbiotoper och

objekt klassade som naturvärden enligt Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering.

e) Skogsstyrelsen inventerar skötselbehov i nyckelbiotoper och naturvärden.

f) Skogsbruket verkar för fortsatta frivilliga avsättningar.

Miljöeffekt: Åtgärden leder till att natur- och kulturvärden samt den biologiska mångfalden bevaras och stärks.

Finansiering: Stöd kan sökas från landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: a) Skogsstyrelsen, Södra,

Hushållningssällskapet samt övriga skogsbruket, b) Södra c), d), e) Skogsstyrelsen, f) Övriga skogsbruket.

3. Skog med höga sociala värden – ökad information och dialog

Skogar med höga sociala värden är viktiga för människors livsmiljö, rekreation och hälsa samt har betydelse för lokal och regional utveckling. De är genom Skogsstyrelsens arbete till största delen identifierade. Skötseln av dessa skogar ska syfta till att bevara, utveckla och tillgängliggöra rekreations-, natur- och kulturmiljövärden. På sikt bör kommunerna behandla skogar med höga sociala värden i översiktsplanen. Kommunerna kan även överväga möjligheten att köpa in dessa skogar.

Åtgärden går ut på att skapa ett forum för ökad information och dialog om skogar med höga sociala värden med främst kommuner samt andra markägare. Ett första sådant möte har hållits för de västra delarna av länet.

Miljöeffekter: Åtgärden leder till att skogar med höga sociala värden inom identifierade områden sköts så att de kan nyttjas i flera avseenden som skogsproduktion, friluftsliv, rekreation, fågelskådning med mera. Åtgärden tydliggör även vilka skogar som har höga sociala värden.

Finansiering: Skogsstyrelsen samt respektive kommun inom befintlig verksamhet. Medel för informationsspridning kan sökas inom landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen* samt respektive kommun

4. Kompetensutvecklingsprojekt; skogsbruk och klimatiförändringar

Miljömålet är långsiktigt och skogsbruk en långsiktig verksamhet. Det är därför viktigt med kunskap om klimatiförändringarna och hur skog och skogsbruk påverkas av klimatiförändringar.

Två kompetensutvecklingsprojekt genomförs med målgrupperna markägare och deras rådgivare. Syftet med projekten är att lyfta fram möjligheter och risker kopplade till klimatiförändringar samt anpassning av skogsbruksåtgärder och skogsägarens egna mål till klimatiförändringarna. Även klimatiförändringarnas inverkan på biologisk mångfald tas upp i utbildningarna. Ett projekt är inriktat på fastighetsnivå och det andra på beståndsnivå. I projekten ingår individuell rådgivning, kurser och skogsträffar. Mål för antal deltagare och areal finns på regionnivå för de olika projekten.

Miljöeffekter: Bättre anpassning av skogsbruket till

framtida klimatiförändringar och risk-spridning (framförallt användandet av fler trädslag) ger mindre miljöbelastning och ökad diversifiering.

Finansiering: Skogsstyrelsen inom befintlig verksamhet samt landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen*, Länsstyrelsen

5. Utbildningsinsats "Röjning av kraftledningsgator"

Kraftledningsgator är en biotop som kan utnyttjas bättre. Gatorna omfattar värdefulla brynmiljöer och kan utgöra boplats för hasselmöss, växtplats för enbuskar, plats för viltfoderproduktion med mera. Entreprenörer utbildas i anpassad skötsel av kraftledningsgator för att detta ska åstadkommas.

Miljöeffekt: Den biologiska mångfalden ökar. Viltfoderproduktion är en möjlighet att minska skador och betestryck i andra biotoper.

Finansiering: Medel för åtgärden söks från landsbygdsprogrammet

Ansvar för genomförande: Jägareförbundet*, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen

6. Förbättring av miljöhänsynen i brukad skog

Miljöhänsyn (generell hänsyn 30 § Skogsvårdslagen) ska tas vid alla skogliga åtgärder under hela omloppstiden för att bevara och utveckla natur-, kultur- och sociala värden i skogen. Skador ska undvikas eller begränsas. Enligt gjorda inventeringar inom Skogsstyrelsens Polytax behövs det förbättringar. Åtgärden innebär ökad information, rådgivning och tillsyn. Hänsynen i skogsbruket skulle kunna förbättras genom en bra barmarksplanering. Markägare och entreprenörer är viktiga målgrupper.

Miljöeffekt: Skogens mångfald bevaras och utvecklas.

Finansiering: Skogsstyrelsen

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen

7. Bevarande av skogsmarkens egenskaper

Uttag av skogsråvara och andra skogsbruksåtgärder påverkar markens fysikaliska, kemiska och biologiska egenskaper och processer. Detta kan leda till utarmning och andra skador på skogsmarken, som får konsekvenser för produktionsförmåga, läckage av organiskt och oorganiskt material m.m. Ökande uttag av biomassa (GROT, stubbar) gör att en större mängd näringsämnen försvinner ut från skogen, vilket ger en ökad risk för förorening

av marken. Ökad körning ger mer körskador i form av ökad markkomprimering och förändrad hydrologi.

Åtgärden innebär att rådgivning genomförs vid skogsträffar och individuellt. Målgrupper är markägare och entreprenörer. Rådgivningen ska leda till bättre hänsynstagande. Även näringskompensation och vitalisering kan vara aktuellt för att bevara markens egenskaper. Åtgärden samverkar med åtgärd 3 Askåterföring, i Miljömålen för vattnets bästa – åtgärdsprogram 2011-2015 (Länsstyrelsens meddelande 2011:01). Vid askåterföring bör samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken ske med Skogsstyrelsen, varvid hänsyn tas till vatten, känslig natur med mera.

Miljöeffekt: Skogsmarkens egenskaper och processer bibehålls. Markens funktion som ekosystem och betydelse för andra ekosystem samt att den långsiktiga produktionsförmågan bevaras.

Finansiering: Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen inom befintlig verksamhet, samt landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: Skogsstyrelsen*, Länsstyrelsen, LRF.

Hermelin.

Illustration: Róza Varjú

8. Undersöka hur vattenmiljön påverkas av skogsbruk i förurningskänsliga mindre avrinningsområden

Mätningar genomförs i vattendragen avseende temperatur, pH och slam från skogsbruk / markanvändning. Uppföljning sker även med elfiske.

Studien avser att ge kunskap om hur olika faktorer samverkar och påverkar vattenkvaliteten. I första hand avser studien att följa upp nämnda parametrars effekter på öringen. Dessutom jämförs skogsbrukets (markanvändningens) negativa påverkan på vattenkvaliteten med förurningskänsliga områden. Det är viktigt att studien har en koppling till aktuella skogsbruksåtgärder.

Miljöeffekt: Undersökningen leder till bättre kunskap om hur olika faktorer som temperatur, pH och slam påverkar förutsättningarna för öringen, vilket i förlängningen leder till att rätt åtgärder kan vidtas i skogsbruket.

Finansiering: Jönköpings kommun, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen inom befintlig verksamhet samt med stöd från landsbygdsprogrammet.

Ansvar för genomförande: Jönköpings kommun*, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen.

9. Öka arealen skyddad skog

Skydd av skogar med höga naturvärden för att nå miljökvalitetsmålet Levande skogar är av fortsatt hög prioritet. Bevarandet kan antingen ske som frivillig avsättning eller genom naturreservat, biotopskyddsområde eller naturvårdsavtal. Länets strategi för formellt skydd av skog är utgångspunkt i arbetet (Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen, 2006). När det gäller formellt områdesskydd på skogsmark arbetar Länsstyrelsen med naturreservat och Skogsstyrelsen med biotopskyddsområden, medan kommunerna kan inrätta både kommunala naturreservat och biotopskyddsområden. Naturvårdsavtal kan alla tre aktörerna ingå.

En lämplig arbetsform är att bilda arbetsgrupper med utgångspunkt i länets värdegränser i syfte att peka på de höga naturvärden som finns och skapa delaktighet kring behov av skydd, hänsyn och skötsel av dessa naturvärden. Bred uppslutning krävs från myndigheter och näring samt markägare. Man arbetar utifrån markägares perspektiv i stor utsträckning. Möjligheten att kompensera skogsägarna med ersättningsmarker bör beaktas. Östra Vätterbranterna är ett bra exempel med Södra, LRF, Gränna Skogsgrupp, WWF, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Jönköpings kommun samt markägare i samarbete.

I väntan på etappmål för Levande skogar används de arealmål som för närvarande gäller i länet. Målen för de formella skydden är inte uppnådda och kan därför fortsätta gälla till dess att etappmål är fastställda eller programperioden löper ut.

a) Naturreseervaten ökar med minst 2 400 hektar under åren 2012-2016.

b) Som biotopskydd och naturvårdsavtal avsätts preliminärt ytterligare minst 900 hektar mellan åren 2012-2016.

c) De frivilliga avsättningarna ökar jämfört med de cirka 28 000 ha som var avsatta år 2009.

Miljöeffekt: Arbetet förväntas leda till att skogens mångfald ökar.

Finansiering: I avsättningarna i a) och b) står Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen för kostnaden. De frivilliga avsättningarna i c) gör markägaren utan ekonomisk ersättning. I de fall kommunen bekostar naturreseervat, biotopskyddsområden och naturvårdsavtal går den skyddade skogen in i avsättningarna i a) och b).

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, Skogsstyrelsen*

10. Skog och historia

Projektet Skog och historia pågick under åren 2004 till 2007. I projektet inventerades cirka 10 procent av länets yta och ett stort antal nya objekt identifierades. Dessa objekt har dock inte kvalitetssäkrats. Åtgärden har som mål att alla nyupptäckta objekt ska kvalitetssäkras för att sedan bli digitalt allmänt tillgängliga genom Fornminnesregistret, FMIS.

Miljöeffekt: Ökad kännedom om lämningarnas geografiska läge (med exempelvis GPS-koordinater) i länet minskar risken att de blir förstörda vid avverkning och markarbeten.

Finansiering: Projektpengar från Riksantikvarieämbetet.

Ansvar för genomförande: Jönköpings läns museum

11. Introduktion och utveckling av hyggesfritt skogsbruk i lämpliga bestånd

Med hyggesfritt skogsbruk menas ett brukande av skogen utan att den kalavverkas. Det innebär att marken kontinuerligt är bevuxen med träd och att miljöpåverkan inte blir så drastisk, som till exempel kalavverkning vid ett trakt-hyggesbruk. Möjliga fördelar med hyggesfritt skogsbruk är bevarade sociala, biologiska och kulturhistoriska vär-

Hasselmus.

Illustration: Róza Varjú

den, minskade kostnader för skogsbruksåtgärder, mindre användning av kemiska bekämpningsmedel, mindre skador på mark och vatten samt att skogen får en större motståndskraft mot stormar, sjukdomar och skadedjur. Hyggesfritt skogsbruk kan ses som ett komplement till trakt-hyggesbruk på en begränsad del av skogsmarken. Exempel på lämpliga skogar där hyggesfritt skogsbruk kan vara ett alternativ är sumpskogar med höga naturvärden, skog som utgör skyddszon mot nyckelbiotoper eller värdefulla vattendrag samt tätortsnära skog/rekreationsskog.

Flera metoder finns för ett hyggesfritt skogsbruk. Hyggesfritt skogsbruk ska endast användas där det finns lämpliga förutsättningar för den aktuella metoden avseende markens och beståndets egenskaper och där det är förenligt med skogsvårdslagens bestämmelser. Södra delfinansierar ett forskningsprojekt Future forests, där man bl.a. utvärderar alternativa skötselmetoder utifrån produktion och miljöaspekter.

Det är viktigt för möjligheten att nå miljömålen att metoderna prövas och utvecklas i vår region. Det är även viktigt att följa upp effekterna (ekologiska, sociala, ekonomiska etc.) under en lång tidsperiod.

Åtgärden innebär att:

- a) Jönköpings kommun prövar hyggesfritt skogsbruk på lämpliga marker, i första hand i tätortsnära skogar.
- b) Skogsstyrelsen informerar kommuner, skogsbolag och privata markägare om under vilka förutsättningar som hyggesfritt skogsbruk kan vara lämpligt. Skogsstyrelsen stöttar kommunerna med råd och kan även ge förslag på lämpliga objekt.
- c) Skogsstyrelsen anordnar ett seminarium där de erbjuder kommunerna information och introduktion till hyggesfritt skogsbruk.

Miljöeffekt: Förutom ökade kunskaper bör positiva effekter kunna avläsas genom att skogsmiljön upprätthåller sina sociala, biologiska och kulturhistoriska värden, att markens produktionsförmåga bibehålls, att hydrologiska störningar minskar liksom risken för läckage av näringsämnen och andra skadliga ämnen till vattendrag.

Finansiering: Jönköpings kommun ansvarar för genomförande på sin egen mark. Skogsstyrelsen bidrar med arbetstid inom befintlig verksamhet.

Ansvar för genomförande: a) Jönköpings kommun, b) och c) Skogsstyrelsen.

Utmaningar

12. Öka arealen skyddad skog

Kommunerna ska bidra till att öka arealen skyddad skog genom att inrätta naturreservat och biotopskyddsområden samt genom att ingå naturvårdsavtal med markägare. Utmaningen är kopplad till åtgärd 9 inom Levande skogar och riktar sig till kommunerna.

Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Levande skogar

Förslag till nästa landsbygdsprogram

När Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen får tillfälle att yttra sig angående utformningen av nästa landsbygdsprogram (som börjar 2014) ska dessa förslag framföras:

- b) Levande skogar:
 - Skogens mångfald finns kvar som stöd.

- Stödet Skogens mångfald utökas med att öka intresset för produktion av lövträd. Detta för att skapa nästa generations lövträd som ger förutsättningar för biologisk mångfald. Stödet ska gälla ädellövträd och triviallövträd samt stöd till hägning av dessa.
- Stödet Skogens mångfald utökas med syfte att öka intresset för plantering av tall.
- Stödet Skogens mångfald utökas med ett stöd för skapande av fler brynmiljöer.
- Stödet Skogens mångfald utökas med stöd för restaureringshamling. Ersättningen bör ligga på samma nivå som stödet från åtgärdsprogrammet för hotade arter.

Miljöeffekt: Ersättningarna i landsbygdsprogrammet är viktiga instrument för att uppmuntra lantbrukare och markägare till olika åtgärder som gynnar mångfald och kulturvärden. Åtgärden syftar till att utveckla ersättningarna inom områden som bedömts viktiga att jobba mer med.

b) Levande skogar:

- Skogens mångfald samt dynamiken och variationen i landskapet ökar.

Finansiering: Ryms inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: b) Skogsstyrelsen.

Information om natur- och kulturmiljövärden på enskilda fastigheter

Många fastighetsägare har bristande kunskap om vilka natur- och kulturvärden som finns på deras marker. I och med detta finns risk att de genomför åtgärder och av ren okunskap förstör natur- och kulturvärden. Den som vill hitta information om sina marker måste dessutom söka den från flera olika håll och från flera olika myndigheter.

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen genomför ett projekt för att undersöka hur man på bästa sätt knyter information om natur- och kulturvärden till en specifik fastighet, hur denna information på bästa sätt kommuniceras med ägaren, vilka myndigheter/organisationer som bör vara med i en sådan samordning samt vilken information som bör omfattas.

Projektet är till en början en förstudie med syfte titta på hur fastighetsägare snabbt och enkelt kan få samlad information om vilka natur- och kulturvärden som finns på fastigheten samt vilken rådgivning som erbjuds. Projekt

genomförs under förutsättning att projektmedel erhålls.

Miljöeffekt: Ökat bevarande av natur- och kulturvärden.

Finansiering: I första hand Naturvårdsverkets medel för utveckling av det regionala miljöarbetet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen* och Skogsstyrelsen.

Skötsel av skyddade områden för att bevara och förstärka naturvärdena

I arbetet med skyddade områden ska befintliga skötselplaner följas. De planer som är äldre än tio år ska ses över och vid behov revideras.

Miljöeffekt: Att vidmakthålla de värden som fanns när områdena skyddades. Fastighetsägare med mark som gränsar till områdena kan bli mer positiva till skyddet.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda kommuner

Når vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?

Miljö kvalitetsmålet bedöms inte kunna nås till år 2020. Eftersom mycket av arbetet görs av skogsägare vilka inte är tänkta som aktörer i programmet så handlar många av åtgärderna istället om att informera och engagera dem. Effekterna av åtgärderna blir därmed indirekta och det är svårt att säga hur långt de räcker. Arealerna skyddad skog är svåra att nå inom tidsramen då det tar väldigt lång tid att bilda exempelvis naturreservat.

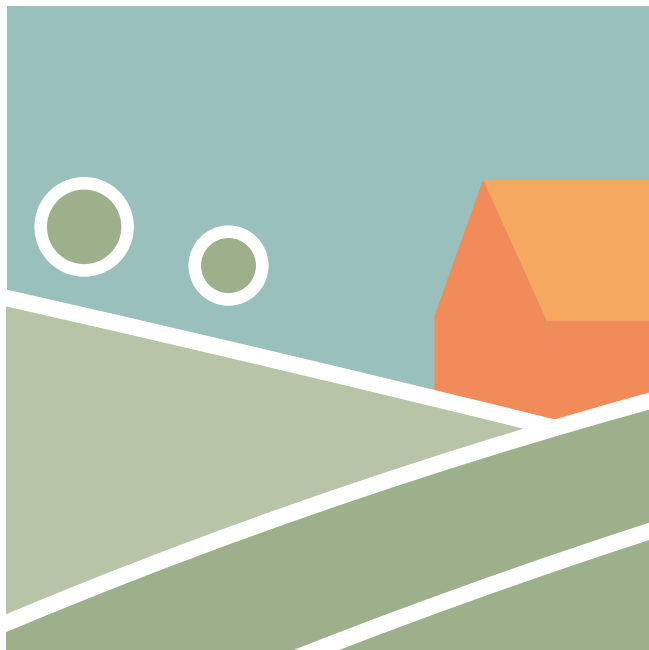
I åtgärdsprogrammet Miljömålen för vattnets bästa, framför allt under Levande sjöar och vattendrag, finns flera åtgärder som bidrar även till att nå målet för Levande skogar.

Körskada. Tungmetaller som kvicksilver, kadmium, bly och koppar kan läcka ut i vattendrag och sjöar i samband med körskador.

Foto: Hans Sundström

Ett rikt odlingslandskap

Miljökvalitetsmålet

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Ett odlingslandskap är ett landskap som brukas aktivt. Grunden för att vi även i fortsättningen ska kunna blicka ut över frodiga vallar och se korna fridfullt ligga och iddsla i enebäckarna är lantbrukare som vill odla åkarna och hålla djur; utan lantbrukare - inget odlingslandskap.

Lantbruket producerar i första hand livsmedel men det ger även mycket annat, till exempel en stor mängd olika miljöer där växter och djur kan finna livsutrymme. Dessutom sköter lantbrukarna lämningar från äldre tider som därigenom hålls synliga och påminner oss om vår historia. Inte minst skapar de förstås också det öppna landskapet. De produkter som inte går att sälja, till exempel ett öppet landskap, är något som samhället idag efterfrågar och betalar för via olika ersättningar från staten och EU. Dessa miljöersättningar och även andra jordbruksstöd är i dag väldigt viktiga för lantbrukens ekonomi.

Miljöersättningarna med flera stöd samlas i landsbygdsprogrammet som i nuvarande form löper mellan åren 2007-2013. En översyn ska göras inför år 2014 och det är troligt att det blir en del förändringar. Även resten av EU:s gemensamma jordbrukspolitik ska ses över till år 2014, detta berör bland annat gårdsstödet som är det största sett till utbetalda belopp. Hur utformningen blir framöver har stor betydelse för möjligheterna att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap.

Landsbygdsprogrammet omfattar årligen cirka 5 miljarder kronor för hela Sverige. Utnyttjandegraden för år 2007-2008 var endast 60-70 procent. Anledningarna till detta är flera men några bidragande orsaker är troligtvis att reglerna i många fall är komplicerade samt att de ändrats ett flertal gånger under kort tid vilket skapar osäkerhet. Dessutom är många stödformer fortfarande relativt okända ute bland lantbrukarna. Länsstyrelserna, Jordbruksverket med flera måste arbeta tillsammans för att ändra på detta och öka intresset för stöden.

Diken, alléer, åkrar, mader, gödselstackar, våtmarker, stenmurar, vägkanter, byggnader, solitärträd, åkerholmar, vattensamlingar, betesmarker och sandblottor är bara några exempel på miljöer och strukturer som man hittar i odlingslandskapet. Variationsrikedomen ger utrymme för ett stort antal växt- och djurarter men odlingslandskapets heterogenitet är starkt hotad. Högre krav på lönsamhet leder till att den bästa marken odlas intensivare och att den sämre marken sköts extensivare eller inte alls. Marginalmarkerna, som tidigare hävdades, växer igen vilket är till stor skada för bland annat pollen- och nektarsökande insekter som rör sig mellan olika miljöer för att alltid ha tillgång till blommande växter. Av de arter som återfinns på den svenska rödlistan är ett stort antal knutna till odlingslandskapet. Näst efter skogslandskapet är det här som flest rödlistade arter återfinns (Gärdenfors, 2010).

Även tidigare vanliga arter som ses som självklara inslag i odlingsbygden minskar. Till exempel har populationerna av stare och sånglärka halverats under de senaste 30 åren (SOF, 2011). Detta tyder på att landskapet håller på att förändras till nackdel för den biologiska mångfalden. Regeringen har uppmärksammat vikten av att upprätthålla en variationsrikedom av livsmiljöer (Regeringen, 2009).

Jordbruksbygder är landskap som tilltalar många människor. Att kunna vandra genom betesmarker och ordna en picknick i en fin torrbacke är ett fridfullt sommarnöje. Närhet och tillgång till dessa miljöer är livskvalitet för många människor och något som gör det attraktivt att bo i området. Genom att röra sig bland åkrar och betesmarker skapas också en förståelse för vad lantbrukarna producerar i form av både grödor och öppna landskap. Dessutom ger det motion och frisk luft vilket är bra för hälsan. Inte bara boende i länet utan även turister njuter av ett varierat odlingslandskap. Många utländska turister lockas till Småland just tack vare de småbrutna odlingsbygderna här.

Jönköpings län är ett relativt djurtätt område, detta trots att antalet nötkreatur har minskat under senare tid. På uppgång är i stället får och hästar som båda ökar i antal. Ser man till mjölkkoibesättningarna i länet så är det de medelstora och stora företagen som blir fler. De med upp till 25 kor blir allt färre. (Jordbruksverket, 2011). Av flera

skäl är det positivt om lantbrukets betesdjur kan hållas på naturbetesmarker. I många fall går dock djuren och be-tar vallar, skäl för detta kan vara att högproduktiva mjölk-kor kräver näringsrikare foder än vad en ogödslad natur-betesmark kan ge eller att lantbrukaren inte har tillgång till naturbeten inom rimligt avstånd. I andra fall handlar det om okunskap. Med bra betesplanering finns troligtvis goda möjligheter att öka arealen naturbetesmarker som sköts vilket är positivt för måluppfyllelsen av Ett rikt odlingslandskap.

En biotop som har minskat dramatiskt är slätterängen. År 1927 fanns det mer än 1,2 miljoner hektar ängsmark i landet. Idag finns knappt 10 000 hektar (Jordbruksverket, 2008). Den magra ängen hyser en stor artrikedom, inte bara av kärlväxter utan också av svampar och insekter. Den har därför fått stor uppmärksamhet i arbetet för att bevara den biologiska mångfalden. Att sköta en slättermark så att växter och djur gynnas är arbetskrävande och trots höga ersättningsnivåer har det varit svårt att öka arealen i någon större omfattning. Istället lyfts andra miljöer fram där åtminstone vissa av ängsarterna lever och ibland också frodas. Framförallt är det infrastrukturen som är i fokus. Vägkanter, ledningsgator och banvallar som anläggs och sköts på ett anpassat sätt kan till viss del ersätta våra förlorade ängsmarker. Studier pågår kring detta och det får ett allt större utrymme i naturvårdsdiskussionerna.

Illustration: Róza Varjú

I tider av växande världsbefolkning och ökande behov av livsmedel och energi så hamnar jordbruksmarken ofta i fokus. Inom EU har vi länge producerat ett överskott av livsmedel och lantbrukare har tidigare fått betalt för att ta marken ur produktion. När behovet växer både av mat och av förnybar energi blir det dock allt viktigare att sköta åkermarken för att bibehålla dess produktionsförmåga. Ett välbalanserat näringstillstånd, bra markstruktur och mullhalt samt låg föroreningshalt är viktiga bitar.

Det finns emellertid flera hot mot åkermarkens produktionsförmåga. Markpackning och byggen är bara två exempel. Dessa hot är inga stora problem sett till hela länet men alla är mer eller mindre allvarliga lokalt. Växtodlingen i länet domineras av vall vilket generellt är bra för markstrukturen eftersom det är en flerårig gröda som kräver lite jordbearbetning. Tre skördar per säsong och tunga maskiner gör ändå att marken kan få packskador. Permanent förlust av marken som produktionsenhet sker då den tas i anspråk för bebyggelse av olika slag. Detta är ett problem runt länets tätorter, framförallt Jönköping. Tillväxt innebär nya bostäder, industrier och vägar och tyvärr är det ofta jordbruksmark som bebyggs. Mark som exploateras är inte sällan viktiga rekreationsområden. Ett sätt att lösa detta problem är att jobba mer med förtätning av redan bebyggda områden. Frågan diskuteras allt

mer och några kommuner har redan inskrivet i sina översiktsplaner att jordbruksmarkens värde ska beaktas.

Bedömningen av miljö kvalitetsmålet är att det är möjligt att nå till år 2020 om ytterligare åtgärder vidtas. Samma bedömning görs nationellt.

Vad behövs för att miljö kvalitetsmålet ska nås?

Ängs- och betesmarker

Arealen betesmark som sköts bedöms utifrån statistik om jordbruksstöden. Siffrorna visar emellertid inte arealen som sköts utan stöd och det finns inte heller några bra uppskattningar av detta på länsnivå. Ytterligare en okänd faktor är kvaliteten hos markerna. De kontroller som görs inom stödsystemet tyder på att det finns många marker som sköts dåligt. Dåligt bete och igenväxning hotar de värden som finns i ängs- och betesmarker. Många marker sköts emellertid också bra och det finns även intresse ute i bygderna av att restaurera gamla betesmarker

för att få ett fint landskap och för att få betesmarker närmare gården.

År 2010 söktes det stöd för 154 hektar skogsbyte och för 175 hektar slättermark i länet. För att nå delmålet till år 2010 krävdes totalt 180 respektive 270 hektar. Stora delar av skogsmarken i Småland har tidigare varit betad men sedan dess har skogsbruket gjort stor påverkan och de strukturer som definierar ett skogsbyte finns sällan kvar. Det är även ett svårbedömt ägoslag vilket gör att det inte uppmärksammas i så stor utsträckning. Slättermarkerna får å andra sidan desto mer uppmärksamhet tack vare deras artrikedom. Att sköta en slättermark innebär dock mycket arbete vilket är den stora anledningen till att det finns så få kvar. Det krävs dessutom kunskap att hantera lien om man slår den på traditionellt sätt.

Delmålet om ängs- och betesmarker nåddes inte till år 2010, trots att omfattningen av skötta betesmarker var tillräcklig. Anledningen var att de specifika naturtyperna skogsbyte och slätterängar inte ökade enligt det uppsatta målet.

Länsstyrelsen arbetar kontinuerligt med rådgivning till lantbrukare om hur ängs- och betesmarker bör skötas för att natur- och kulturvärden ska gynnas. För att öka arealerna arbetar man även tillsammans med Trafikverket med anpassad skötsel av vägkanter, som komplement till ängsmark.

Småbiotoper

Småbiotoper är viktiga miljöer för många växt- och djurarter. Bland stenarna i ett odlingsröse kan fjärilar övervintra och i stenmuren häckar stenskvättan. Våtmarker kan hysa grodor av olika slag och på träden i en allé hittar man lavar som gynnas av dammet som virvlar upp från vägen. För att skydda dessa miljöer finns ett generellt biotopskydd enligt vilket det är förbjudet att skada dessa miljöer.

Den stora förlusten av småbiotoper sker emellertid då odlingslandskapet växer igen eller planteras med skog. Strukturerna i sig finns förvisso kvar men när de inte längre sköts utan omsluts av skog och blir beskuggade så är de inte längre lika attraktiva för djur och växter. Under perioden 2000 till och med oktober 2011 anmälde markägare till Länsstyrelsen planer på att omföra 272 hektar jordbruksmark till skogsmark. Den naturliga igenväxningen av åker-, ängs- och betesmark orsakar dock troligen en betydligt större förlust av småbiotoper. Minskningen uppvägs till viss del av att det varje år tillkommer

ett antal småbiotoper, till exempel vid restaurering av betesmarker och anläggning av våtmarker.

Delmålet för småbiotoper i odlingslandskapet innebär att dessa inte ska minska i omfattning. Det är dock svårt att göra en säker bedömning av hur många småbiotoper som finns totalt eftersom det inte finns tillräckliga data. För att komma till rätta med detta är miljöövervakning av småbiotoper på gång.

Kulturbärande landskapselement

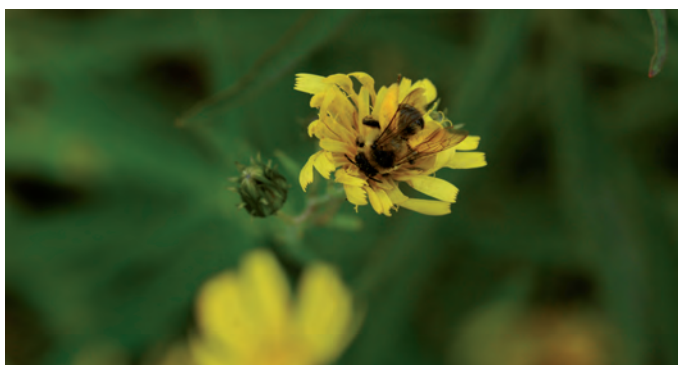
Inom landsbygdsprogrammet finns miljöersättning för att sköta natur- och kulturelement, till exempel öppna diken, trädgårdsgårdar och solitärträd. Skötseln ska hålla elementen synliga vilket även innebär att de blir solbelysta. Detta lyfter dels fram landskapets kulturhistoria och dels skapar det miljöer gynnsamma för djur och växter.

Uppföljningen av delmålet baseras på hur många element som sköts med miljöersättningen. År 2010 var det inte tillräckligt många för att nå målet som sa att antalet skötta element skulle öka med 70 procent till år 2010. Trots att Jönköpings län legat klart högst i landet vad gäller ökning sedan år 2001 så var det långt kvar. För punktelement (rösen, åkerholmar och liknande) var ökningen cirka 27 procent och för linjeelement (stenmurar, bruksvägar med mera) cirka 14 procent till år 2010.

Sedan år 2008 finns det inom utvald miljö även möjlighet att söka ersättning för att ytterligare synliggöra landskapselement utöver det som ingår i den vanliga kulturmiljöersättningen. År 2010 var dock endast 23 brukare anslutna till denna stödform. Den låga anslutningen kan tyda på att ersättningen anses för dålig i förhållande till jobbet som krävs.

Miljöersättningen betalas endast ut för skötsel av landskapselement i och vid åkermark. För landskapselement på betesmarker finns därför ingen liknande statistik. Därremot finns viss information om antal element och hur väl de sköts i och med ängs- och betesmarksinventeringen. Ungefär en fjärdedel av länets ängs- och betesmarker har inventerats och av de noterade landskapselementen har 70 procent varit i gott skick.

För att öka intresset och kunskapen hos lantbrukare och markägare att sköta och underhålla sina kulturelement erbjuder Länsstyrelsen rådgivning och anordnar fältvandringar och kurser med information om kulturelementens värden.

Praktbyxbi - en starkt minskade vildbiart knuten till sandig mark. Arten samlar helst pollen från fibblor. De båda andra arterna i släktet, silverbyxbi och guldbyxbi, betraktas som nationellt utdöda som en följd av jordbrukets rationaliseringar och upphörd hävd på blomrika sandmarker. Foto: Niklas Johansson

Läderbagge - hotad. Foto: Niklas Johansson

Fältgentiana - hotad. Foto: Johan Rova

Hotade arter

Arbete pågår med att ta fram åtgärdsprogram för hotade arter. Syftet är att genomföra åtgärder för hotade arter med behov av riktade insatser för att stärka deras status, målet är långsiktigt livskraftiga populationer. Merparten av programmen är klara och Länsstyrelsen arbetar med åtgärder för samtliga hotade arter som ska omfattas av ett åtgärdsprogram.

Mosippa och vityxne gynnas av bränning och det ingår därför som åtgärd i programmen för dessa arter. I mindre skala har bränningar genomförts på bland annat Ränneslätt, Eksjö, till förmån för mosippa. En uppföljning av tidigare åtgärder för arten har gjorts och en sammanställning av resultaten pågår. Åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd i kulturlandskapet är viktigt för miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. I Jönköpings län har 64 000 värdefulla träd inventerats hittills. Inom åtgärdsprogrammet kan Länsstyrelsen ge ersättning för restaureringshamling och för röjning av igenväxning runt träden, cirka 800 träd har hittills åtgärdats.

Även genom andra åtgärdsprogram som berör odlingslandskapet har inventeringar och åtgärder genomförts. Inventeringarna har medfört att kunskapen om bland annat den insektsfauna som är knuten till skyddsvärda träd, slätterängar och sandmiljöer har ökat väsentligt. Till exempel har läderbaggen hittats på sex nya lokaler och ekoxen, som ansågs utdöd i länet, på fyra lokaler. Dessutom har inventeringarna lett till upptäckter av upp mot 100 insektsarter som aldrig tidigare har varit noterade i länet.

En osäkerhet i arbetet med hotade arter är kunskapsbristen kring hur stor areal som krävs av olika biotoper för att arterna ska kunna leva vidare. Räcker det med 100 hektar fördelat på tio områden med maximalt tre kilometer emellan? Eller krävs det fem gånger mer? Hundra? Ju närmare den kritiska gränsen vi kommer desto större är risken att populationer dör ut av en slump och att platsen sedan aldrig återkoloniserar. Regeringen trycker på att spridningsvägar för växter och djur ska säkerställas, för detta krävs ett helhetsperspektiv på landskapet (Regeringen, 2009).

Lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Lantbrukets kulturhistoriska byggnader hotas inte bara av den pågående strukturomvandlingen i jordbruket med allt färre brukningsenheter, utan även av moderna miljöbestämmelser. Allt fler av jordbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader blir idag rena överloppsbyggnader. Byggnaderna har höga egenvärden samt även viktiga landskapsvärden, det finns därför ett stort behov att stimulera och ge ökade möjligheter till en ny alternativ användning av dessa byggnader så att de kan bevaras.

Utöver detta kommer att jordbrukets nya ekonomibyggnader får en helt annan skala och utformning som ibland känns främmande i det traditionella odlingslandskapet. En väg att gå vore att ta fram ett underlag för gestaltning, placering och materialval vid nyetablering i känsliga landskapsavschnitt.

Hos många fastighetsägare finns ett stort intresse att renovera och bevara byggnader men det finns också ett stort behov av pengar för dessa insatser. I landsbygdsprogrammets ersättningsform utvald miljö finns pengar avsatta för restaurering av lantbrukets överloppsbyggnader. Sedan denna stödform infördes i länet år 2008 har medel beviljats för cirka 56 stycken byggnader. Det finns även pengar från Riksantikvarieämbete (RAÄ) som kan sökas för antikvariska överkostnader på alla typer av byggnader. Länsstyrelsen administrerar medlen från RAÄ men kan inte bevilja mer än ett fåtal ansökningar på grund av att pengarna inte räcker. Ersättningen i utvald miljö är i stället dåligt utnyttjad, förmodligen delvis på grund av att den är betydligt lägre men också på grund av att den är okänd.

Delmålet om att ett program skulle tas fram senast år 2007 för hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader i länet kan tas till vara är uppnått.

Ekologisk odling

Ekologisk produktion förväntas bidra till ökad biologisk mångfald då den innebär en odling utan kemiska bekämpningsmedel eller handelsgödsel. En studie gjord av forskare vid nio universitet runtom i Europa visade att fördubblad avkastning innebar att hälften av växtarterna och en tredjedel av jordlöparna och fåglarna försvann från åkermarken. Dessutom försämrades den biologiska kontrollen av skadegörare (SLU, 2011). För Jönköpings län formulerades ett delmål att den certifierade ekologiskt odlade jordbruksmarken skulle vara minst 20 procent av länets jordbruksmark år 2010.

Lantbrukare ställer oftast om till ekologiskt lantbruk på grund av etiska och/eller ekonomiska skäl. Genom landsbygdsprogrammet finns ersättningsformer för ekologisk odling men framförallt ger produkterna ett högre pris vid försäljning. För att det ska vara möjligt att fortsätta öka arealen med ekologisk odling är en förutsättning att efterfrågan finns från konsumenterna samt att ersättningarna i form av stöd och avsalupris är tillräckligt höga.

Under år 2006 var 28 procent av åkerarealen i länet ansluten till miljöersättningen för ekologisk produktion. Motsvarande siffra för år 2009 var 23 procent. Minskningen beror på att stödnivåerna i miljöersättning för ekologisk produktion ändrades i och med att det nya landsbygdsprogrammet infördes år 2007. Vad gäller certifierad ekologisk produktion utgjorde den arealen år 2007 knappt sju procent av åkerarealen. År 2010 var andelen certifierade ekologisk åkermark 15 procent. Länsstyrelsen jobbar med rådgivning kring ekologisk produktion och hjälper till med kalkyler för brukare som är intresserade av att ställa om. Den fortsatta utvecklingen är dock beroende av marknadens efterfrågan samt miljöersättningens utformning.

Ekologiska livsmedel

Inköpen av livsmedel till den offentliga sektorn, till exempel skolor och sjukhus, omfattar stora volymer varje år. Om en större andel av dessa livsmedel är ekologiska ökar efterfrågan och fler lantbrukare kan ställa om till ekologisk produktion. Jönköpings län beslutade därför om ett delmål som angav att minst 25 procent av den offentliga konsumtionen av livsmedel skulle avse ekologiska livsmedel år 2010.

År 2010 uppgick den offentliga konsumtionen av ekologiska livsmedel till 7,6 procent för kommuner och landsting i Jönköpings län, en ökning jämfört med året innan, men långt ifrån målet. Vaggeryds kommun har högst andel ekologiska livsmedel, 20 procent av den totala konsumtionen, tyvärr en minskning jämfört med år 2009 då de nådde 26 procent. Resten av kommunerna har mellan 1,0 och 9,4 procent, Landstinget har 13 procent.

För att öka inköpen av ekologiska livsmedel i kommuner och landsting är det viktigt att politikerna står bakom detta och är tydliga med att ekologiskt ska prioriteras. Aktiva tjänstemän som är duktiga på att upphandla och som själva också driver frågan är emellertid också av stor vikt.

Flera kommuner och Landstinget har beslutade mål om hur stor andel av livsmedelskonsumtionen som ska vara ekologiska, närproducerade eller rättvisemärkta livsmedel.

Grödor och husdjur

De grödor som vi odlar idag och de husdjur vi håller är ett resultat av lång tids förädling och avel. Det finns inget som säger att vi nått slutmålet utan denna utveckling kommer att fortskrida. Nya sorter har visat sig bättre på många sätt och därför valts ut för fortsatt odling men ibland händer saker som gör att de gamla sorterna återigen kommer till heders. Det kan vara i ekologisk odling där äldre sorter kan ha bättre motståndskraft mot dagens växtsjukdomar. Om då de gamla växtsorterna och djur-raserna har bevarats finns möjligheten att gå tillbaka och nyttja egenskaper de hade innan de förädlades och avlades för högre avkastning. I och med klimatförändringarna kommer det bli ännu viktigare med en stor genetisk variation för att kunna anpassa produktionen till de nya förhållandena på bästa sätt.

I Jönköpings län bedrivs en del arbete med att bevara växt- och husdjursgenetiska resurser. En av de mer kända platserna är Brunstorps gård norr om Huskvarna. Här finns en fruktträdsgenbank med cirka 130 sorters äpplen, 30 sorters päron och 20 sorters plommon och körsbär.

För att uppmärksamma personer som arbetar med att bevara det gröna kulturarvet delar länsstyrelserna i samarbete med POM (programmet för odlad mångfald) årligen ut utmärkelserna Guldärtan.

Försurning

Jönköpings län har ett länseget delmål om att pH-värdena i länets åkermark inte ska understiga 6,0. Målet gäller den mer intensivt brukade åkermarken.

Försurningen är ett problem eftersom lågt pH i åkermarken bland annat ger lägre skördar. För att motverka detta kalkas marken. Det säljs dock inte tillräckligt mycket kalk för att kompensera för den pågående försurningen. Många som driver ett extensivt jordbruk och inte har behov av att optimera skörden lägger inte tid och pengar på att kalka men på intensivt brukad mark bör markkartering göras för att kartlägga pH och därmed kalkbehov.

I åtgärdsprogrammet Miljömålen för vattnets bästa finns åtgärd nr 1 under Ingen övergödning om fortsatt marknadsföring av markkartering.

Foto: Smålandsbilder.se

Åtgärder

Åtaganden

1. Information om det småländska odlingslandskapet

Informationsmaterial om vårt landskap och naturen handlar ofta om en specifik plats, till exempel ett naturreservat. Genom att sprida information som i stället belyser odlingslandskapet i större drag så kan förhoppningsvis förståelsen öka för lantbrukets betydelse och vilka värden det skapar. Målgruppen är både turister och allmänheten.

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen samarbetar med Smålands Turism kring information som riktar sig till vandrings- och cykelturister med flera för att sprida information om odlingslandskapet. Olika kanaler är hemsidan, skyltar utmed leder samt broschyrer.

I åtgärden ingår att ta fram en folder eller broschyr specifikt inriktad på att belysa odlingslandskapets utveckling och betydelse. Syftet är att få turister och allmänhet intresserade av landskapet och att komma ut i naturen.

Informationen ska översättas till lämpliga språk. För det tryckta materialet bör möjligheterna att distribuera det till förslagsvis Tyskland, Danmark och Holland undersökas. Detta ingår i åtgärden.

Miljöeffekt: En ökad förståelse för odlingslandskapets kan leda till en större uppskattning av de värden som finns där vilket i sin tur ökar folks vilja att bevara och värna om landskapet.

Finansiering: Finansiering via landsbygdsprogrammet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, Smålands Turism

2. Information om rådgivning till nya brukare/markägare

Nya lantbrukare är en viktig målgrupp för rådgivning om hur marker bör skötas för att bäst gynna natur- och kulturvärden. Åtgärden går ut på att via Länsstyrelsens handläggning av jordbruksstöd fånga upp brukare som söker stöd för första gången och informera dem om möjligheterna till enskild rådgivning. Informationen kan även riktas till "gamla" brukare som är nya när det gäller att söka ersättning för betesmarksskötsel eller ekologisk produktion i den mån det anses relevant.

Även nya ägare av lantbruksfastigheter är en målgrupp som är aktuell att fånga upp. Möjligheten att få informa-

tion om ägarbyten ska undersökas och om det faller väl ut ska utskick också göras till denna målgrupp.

Miljöeffekt: Genom att informera nya brukare och fastighetsägare tidigt finns chans att väcka intresse för att sköta odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

3. Ökad tillgänglighet till odlingslandskapet

a) Länsstyrelsen tar kontakt med kommunekologen eller motsvarande på respektive kommun för att diskutera vad som kan göras för att underlätta för allmänheten att komma ut i odlingslandskapet och hur sådana insatser skulle kunna finansieras.

Länsstyrelsens roll i denna åtgärd är som initiativtagare och bollplank samt att sprida goda exempel mellan kommunerna. Förutom genom samtal med varje kommun är också den årliga länsnaturkonferensen ett forum där dessa frågor kan tas upp.

Exempel på insatser är att öka möjligheterna att på ett bra sätt ta sig igenom ett odlingslandskap, både till fots och med cykel. Det kan göras genom att dra leder som passerar åkrar och beten. Även upprustning och förbättring av befintliga leder är ett exempel. Information om odlingslandskapet via skyltar är ytterligare förslag. Genomförda LONA-projekt kan tjäna som inspiration.

LONA-medel är ett sätt att finansiera de projekt som man vill gå vidare med. Inom landsbygdsprogrammet finns också möjlighet att söka pengar för specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden, detta ryms inom ersättningsformen utvald miljö.

Åtgärden omfattar endast det första steget, att påbörja en diskussion, och ska genomföras under år 2012. I det fortsatta arbetet med konkreta åtgärder för att öka tillgängligheten är det av största vikt att lantbrukare och markägare är med i processen.

Förutom fysiska lösningar för att förbättra tillgängligheten är det också viktigt att jobba med attitydförändringar. Man behöver inte åka långt bort för att få häftiga upplevelser, det finns mycket att se och göra i vårt eget län.

b) Länsstyrelsen iordningsställer leder, skyltar, stöttor med mera som underlättar tillgängligheten till tre stycken naturreservat eller natura 2000-områden i odlingslandskapet under programperioden. Dessa kan tjäna som goda exempel för kommunernas insatser. Förutom att

det blir lättare för allmänhet och turister att komma ut så kan områden där åtgärder som till exempel betesmarksrestaurering har gjorts även fungera som inspiration för intresserade lantbrukare.

Miljöeffekt: Att allmänheten rör sig i odlingslandskapet ger en ökad förståelse för lantbruksnäringen och de statliga satsningar som görs i form av jordbruksstöd. Ett populärt strövområde blir dessutom svårare att ta i anspråk vid exploatering.

Finansiering: Ingår i befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

4. Information om markpackning

Praktiskt taget alla egenskaper och processer i marken, fysikaliska såväl som kemiska och biologiska, påverkas i större eller mindre utsträckning av markpackning. De ekonomiska konsekvenserna kan bli stora, skördesänkningar på över 10 procent är vanliga (Greppa näringen, 2011). De allra flesta lantbrukare är väl medvetna om detta. Genom att kontinuerligt uppmärksamma problematiken och diskutera vad som kan göras kan dock brukningsmetoderna anpassas ytterligare så att packskadorna minskar.

Åtgärden omfattar att anordna jordbearbetningsdagar och fältvandringar där man diskuterar och mäter markpackning. Detta kan med fördel samordnas med andra informationsinsatser. Under perioden 2012-2016 ska aktiviteter ordnas på minst åtta platser i länet.

Miljöeffekt: En god markstruktur ger grödan bra förutsättningar att tillgodogöra sig växtnäringen vilket leder till minskat läckage. Risken för ytavrinning minskar. En god markstruktur gör också att jordbearbetningen blir mindre energikrävande.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

5. Hästar på naturbetesmark

Enligt en undersökning som Jordbruksverket genomförde under år 2010 finns det uppskattningsvis 14 800 hästar i Jönköpings län. Av olika skäl hålls många av dessa hästar på åkermark och ibland också på väldigt begränsade ytor. Att i stället låta dem gå på naturbetesmarker skulle vara bra dels för hästarnas välbefinnande och dels för att hålla dessa marker öppna vilket gynnar den vilda mångfalden.

LRF driver sedan år 2010 ett treårigt projekt kallat "Hästkraft" tillsammans med kommunerna Vaggeryd, Vär-

namo, Vetlanda och Jönköping. Inom projektet ordnas bland annat nätverksträffar med olika teman.

a) I samarbete mellan LRF och Länsstyrelsen ordnas minst en nätverksträff per år med naturbete och jordbrukets arealstöd som tema för att uppmuntra hästägare att i större omfattning nyttja naturbetesmarker. Den träff som infaller under år 2012 ingår i åtgärden.

b) För att ytterligare belysa nyttan för både hästarna och marken ska Länsstyrelsen inom åtgärden också ordna fältkurser om hästar på naturbeten. Minst tre kurser ska hållas under programperioden.

c) Bland lantbrukare finns ofta en misstro mot hästar som betesdjur vilket kan leda till att de inte upplåter mark till hästägare. Vid rådgivning och i andra lämpliga sammanhang ska därför Länsstyrelsen lyfta den nytta hästarna kan göra.

Miljöeffekt: Naturbetesmarker är mycket artrika miljöer och om fler kan hållas i hävd gynnar det den biologiska mångfalden. Störst nytta fås om annars ohävdade marker betas.

Finansiering: Ingår i ordinarie verksamhet

Ansvar för genomförande: a) Länsstyrelsen* och LRF, b) och c) Länsstyrelsen

6. Vägar för biologisk mångfald och bevarande av kulturvärden

a) Vägar har blivit allt mer viktiga för den biologiska mångfalden. Åtgärden går ut på att Länsstyrelsen ska ta fram ett underlag där vägkanter med höga natur- och/eller kulturvärden pekas ut. Fokus bör ligga på de områden som lyfts fram i rapporten Biologisk mångfald i odlingslandskapet 2010 och som färdigställs under våren år 2011. Områden med hotade arter bör ingå oavsett var de finns och vilka andra värden som finns på platsen.

När Trafikverket upphandlar skötsel av vägkanter har Länsstyrelsen möjlighet att tycka till om skötselförslag vid värdefulla vägar. Ett underlag enligt ovan kan användas i en sådan process alternativt erbjudas Trafikverket i ett tidigare skede.

b) Länsstyrelsen ordnar en informationsträff med tema infrastruktur för att sprida kunskap om möjligheterna att skapa livsmiljöer för olika djur- och växtarter utmed vägar, i ledningsgator med mera genom anpassad skötsel och anläggning. Även en sammanställning av informationsmaterial tas fram till träffen.

Ingaryd, Jönköpings kommun. Foto: Kjell Mohlin

Miljöeffekt: Genom anpassad anläggning och skötsel av vägkanter kan dessa erbjuda miljöer liknande en av våra artrikaste marktyper, slätterängen. Genom att utnyttja denna möjlighet kan stora arealer skapas som kompletterar slätterängarna.

Finansiering: Inom ordinarie verksamhet

Ansvar för genomförande: a) och b) Länsstyrelsen

7. Uppmuntra skapande av brynmiljöer

Brynmiljöerna i landskapet har minskat kraftigt. Till stor del är detta en följd av ett intensivare brukande av både jordbruks- och skogsmarken. Produktionsskogen möter åkermarken i en skarp gräns och det finns inte längre utrymme för övergångszonen där brynet naturligt hör hemma. Brynmiljöerna erbjuder föda, skydd och hemvist för många djur och växter och är därmed viktiga för mångfalden. Insatser behövs för att återskapa bryn.

Det finns i dagsläget relativt lite information om bryn, framförallt sådan som riktar sig mot lantbrukare om hur man går tillväga för att skapa miljöerna och sköta dem. En broschyr/folder med detta syfte ska därför tas fram och spridas i samband med rådgivning och vid andra lämpliga tillfällen.

Miljöeffekt: Det är svårt att bedöma effekten av nya brynmiljöer. Genom att skapa bryn gynnas dock många olika arter. Eftersom brynen även nyttjas vid förflyttning genom landskapet av många djur så blir effekten större ju fler sammanhängande bryn som finns.

Finansiering: Ryms inom ordinarie verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

Utveckling av offentlig upphandling

Åtgärden är gemensam med åtgärd nr 6 under Giftfri miljö i åtgärdsprogrammet för Luftens och hälsans miljömål (Länsstyrelsens meddelande 2009:36). Åtgärden innebär att Landstinget och kommunernas inköpsgrupp särskilt verkar för att minska miljö- och hälsopåverkan från upphandlingen. Inom livsmedelsområdet ska gruppen verka för ökad andel ekologiska livsmedel och se över möjligheterna att öka andelen närproducerade livsmedel inom ramen för upphandlingslagstiftningen.

Kommuner och landsting står för stora livsmedelsinköp och har därigenom en stor konsumentmakt. Vad de väljer att upphandla för livsmedel får stor effekt på bl.a. miljön. Reglerna kring offentlig upphandling upplevs emellertid av många som begränsande. Ett seminarium ska därför anordnas där reglerna diskuteras och erfarenheter utbyts. Med fördel kan kommuner som lyckats med upphandling av närproducerade livsmedel bjudas in. Miljöstyrningsrådets råd väger tunga vid upphandlingar och de är därför en viktig medverkande på seminariet. En fråga som kan diskuteras vid seminariet är möjligheterna att styra mot ekologiska och närproducerade livsmedel vid konferensbokningar. Landstinget och Länsstyrelsen har redan policy av detta slag och kan dela med sig av erfarenheter.

Länsstyrelsen är ansvarig för denna del av åtgärden.

Foto: Smålandsbilder.se

Bebyggelsestruktur

Åtgärden är gemensam med åtgärd nr 12 under Frisk luft i åtgärdsprogrammet för Luftens och hälsans miljömål (Länsstyrelsens meddelande 2009:36). Åtgärden utvecklas så att det även ingår att lyfta jordbruksmarkens värde för produktion (livsmedel, energigrödor med mera), rekreation, biologisk mångfald och kulturhistoria vid exploateringsärenden, detta i syfte att skydda marken från att bebyggas. Jordbruksmark omfattar både åker- och betesmark. Frågan lyfts genom att den tas upp som en punkt på minst en av Länsstyrelsens årliga planeringskonferenser under perioden 2012-2016. Konferenserna riktar sig främst till kommunernas samhällsplanerare.

Förslagsvis kan LRF bjudas in att delta i diskussionen i och med att de jobbar med frågan. Gislaveds och Jönköpings kommuner har redan kommit en bit i arbetet och kan erbjudas tillfälle att dela med sig av sina erfarenheter.

Att bevara jordbruksmark har många positiva effekter. För det första så är det viktigt att bevara mark som kan producera livsmedel, vi vet inte vad vi kommer att behöva i framtiden. Odlingslandskapet innehåller dessutom en mängd strukturer som utgör livsmiljöer för olika växter och djur. Om jordbruksmarken byggs bort försvinner deras livsmiljöer. Sist men inte minst är det viktigt för människors hälsa med närhet till naturen.

Länsstyrelsen är ansvarig för denna del av åtgärden.

Utmaningar

Här beskrivs viktiga åtgärder som inte fått förankring hos berörda aktörer under remissbehandlingen.

8. Vägar för biologisk mångfald och bevarande av kulturvärden

När en kommun anlägger eller åtgärdar en väg (gång/cykel/bil) ska möjligheterna beaktas att anpassa den så att natur- och kulturvärden gynnas. Till exempel genom att använda lokalt material, skapa slänter gynnsamma för steklar, behålla den historiska sträckningen och så vidare. Under programperioden ska minst 3 kilometer väg bedömas utifrån möjligheterna att anpassa den till förmån för natur- och kulturvärden. Anpassningar kan ske antingen vid anläggning eller att åtgärder vidtas utmed befintliga vägar. I de fall kommunen anlägger mindre än 3 kilometer väg under programperioden är målet att all nyanlagd väg bedöms utifrån denna aspekt.

När vägärenden kommer till Länsstyrelsen för samråd granskas de utifrån perspektivet att natur- och kulturvärden ska gynnas. Synpunkter som Länsstyrelsen har efter granskningen kan vara till hjälp i arbetet att anpassa vägar.

Utmaningen riktar sig till kommunerna.

Åtgärder under Ett rikt växt- och djurliv med tydlig koppling till Ett rikt odlingslandskap

Utveckling av flora- och faunaväxteriet

De arter som omfattas av flora- och faunaväxteriet är ofta känsliga för förändringar i miljön. I odlingslandskapet är flera av de hotade växtarterna beroende av att marken hävdas med bete eller slåtter och förändringar i denna hävd kan snabbt leda till mindre livskraftiga populationer. Skötsel är även viktigt för vissa typer av våtmarker.

a) Åtgärden ska leda till att brukaren kontaktas för att diskutera särskilda åtgärder i skötseln som därmed kan anpassas till kraven hos de utsatta arterna. En floraväktare följer sedan resultaten av de åtgärder som man kommit överens om. Åtgärden innebär att Länsstyrelsen tillsammans med Smålands flora tar fram en rutin för kontakten, rådgivningen och uppföljningen av hur det går för arten och av eventuella åtgärder. En överenskommelse mellan brukaren, floraväktaren och Länsstyrelsen är ömsesidigt frivillig och bygger på intresse och engagemang.

b) Det råder brist på floraväktare och det är svårt att rekrytera nya. För att värva fler floraväktare samarbetar Länsstyrelsen och Föreningen Smålands Flora. Faunaväxteriet är ett nytt arbete som startades nationellt under år 2010 och har därför ännu inte samma utbredning som floraväxteriet. Länsstyrelsen nyttjar sina kanaler för att nå ut med information om flora- och faunaväxteriet. Intresserade fångas bland annat upp genom kurser som Svenska Botaniska Föreningen ordnar.

Miljöeffekt: Syftet med åtgärden är dels att brukarens engagemang och förståelse för värdena på marken ska öka och att skötseln därigenom förbättras och dels att få fler floraväktare.

Finansiering: Inom befintliga verksamheter

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen*, Föreningen Smålands Flora

Förslag till nästa landsbygdsprogram

När Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen får tillfälle att yttra sig angående utformningen av nästa landsbygdsprogram (som börjar 2014) ska dessa förslag framföras:

c) Ett rikt odlingslandskap:

- En nyansering av miljöersättningen för slåttermark så att fler typer av redskap eller metoder tillåts, men då med andra ersättningsnivåer.

- Stöd för att skapa och sköta brynmiljöer i betesmarker. I dagsläget kan Skogsstyrelsens arealstöd användas för att skapa brynmiljöer, dessa kan sedan ingå i betesmarker. Det finns dock ingen möjlighet att få stöd för skötseln av ett sådant bryn. Förslaget är att anpassa betesmarksstödet så att även brynmiljöer kan ingå i åtagandearealen, alternativt att en ny stödform för att skapa och sköta bryn i betesmarker tas fram.

Miljöeffekt: Ersättningarna i landsbygdsprogrammet är viktiga instrument för att uppmuntra lantbrukare och markägare till olika åtgärder som gynnar mångfald och kulturvärden. Åtgärden syftar till att utveckla ersättningarna inom områden som bedömts viktiga att jobba mer med.

c) Ett rikt odlingslandskap:

- Genom att tillåta andra redskap och metoder än vad som är möjligt idag, enligt miljöersättningsens regler, kan större arealer slåttermark hävdas på ett ändå godtagbart sätt.
- Brynmiljöerna är hårt ansatta bland annat som en följd av ett högt pris på flis. Idag finns få välutvecklade bryn i landskapet men detta kan det förhoppningsvis bli ändring på om deras värde lyfts fram, bland annat genom en ersättningsform i landsbygdsprogrammet.

Finansiering: Ryms inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: c) Länsstyrelsen

Information om natur- och kulturmiljövärden på enskilda fastigheter

Många fastighetsägare har bristande kunskap om vilka natur- och kulturvärden som finns på deras marker. I och med detta finns risk att de genomför åtgärder och av ren okunskap förstör natur- och kulturvärden. Den som vill hitta information om sina marker måste dessutom söka den från flera olika håll och från flera olika myndigheter.

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen genomför ett projekt för att undersöka hur man på bästa sätt knyter information om natur- och kulturvärden till en specifik fastighet, hur denna information på bästa sätt kommuniceras med ägaren, vilka myndigheter/organisationer som bör vara med i en sådan samordning samt vilken information som bör omfattas.

Projektet är till en början en förstudie med syfte titta på hur fastighetsägare snabbt och enkelt kan få samlad information om vilka natur- och kulturvärden som finns på fastigheten samt vilken rådgivning som erbjuds. Projekt genomförs under förutsättning att projektmedel erhålls.

Miljöeffekt: Ökat bevarande av natur- och kulturvärden.

Finansiering: I första hand Naturvårdsverkets medel för utveckling av det regionala miljöarbetet.

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen* och Skogsstyrelsen.

Erbjud naturbruksskolorna utbildning om natur- och kulturvärden

a) Länsstyrelsen tar fram ett upplägg för utbildning av lärare på naturbruksskolor om natur- och kulturvärden i odlingslandskapet och i våtmarker. Skolorna kontaktas sedan och erbjuds denna utbildning. Samordning ska ske med Jönköpings läns museums utbildningsinsatser. Minst ett utbildningstillfälle för lärarna ska hållas på varje skola under programperioden.

b) Det är viktigt att inte bara lärarna har en allmän kunskap om ämnet. Därför ska Länsstyrelsen dessutom erbjuda sig att hålla i undervisning på plats och gärna i fält. Inspiration för insatserna kan hämtas från Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion som redan är ute på vissa skolor. Genom att återkomma varje år ska alla klasser täckas in. Varje tillfälle bör omfatta minst en halvdag. Ett förslag på uppgift för att väcka elevernas intresse är att de får skriva en skötselplan för en gård som de har anknytning till.

Åtgärden behöver samordnas med åtgärd 7 under Levande sjöar och vattendrag.

Miljöeffekt: Ökar intresset för natur- och kulturvärden hos eleverna. Detta intresse kan de ta med sig i livet.

Finansiering: a) Projektmedel från Naturvårdsverket, b) Ryms inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen

Skötsel av skyddade områden för att bevara och förstärka naturvärdena

I arbetet med skyddade områden ska befintliga skötselplaner följas. De planer som är äldre än tio år ska ses över och vid behov revideras.

Miljöeffekt: Att vidmakthålla de värden som fanns när områdena skyddades. Fastighetsägare med mark som gränsar till områdena kan bli mer positiva till skyddet.

Finansiering: Inom befintlig verksamhet

Ansvar för genomförande: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda kommuner

När vi miljö kvalitetsmålet med åtgärderna?

Miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap är möjligt att nå, men det krävs kontinuerlig skötsel i form av bete, slåtter och brukande av åkermark. Hur skötseln av odlingslandskapet bedrivs beror till stor del på EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) och utformningen av det svenska landsbygdsprogrammet. Om skötsel överhuvudtaget bedrivs beror på om det finns människor som vill bo på landsbygden och arbeta med jordbruk. För att det ska vara attraktivt krävs en fungerande social service med affär, skolor, sjukvård, vägar med mera. De åtgärder som detta program omfattar handlar inte om dessa grundläggande frågor. Åtgärderna utgår istället från att det finns aktiva lantbrukare, jordbruksstöd och vad som kan göras utifrån den situationen. Eftersom mycket av arbetet görs av lantbrukare och markägare vilka inte är utpekade som aktörer i programmet så handlar många av åtgärderna istället om att informera och engagera dem. Effekterna av åtgärderna blir därmed indirekta och det är svårt att säga hur långt de räcker.

I andra fall är det stora processer som behöver komma igång och åtgärderna kan förhoppningsvis vara en början till något större. Till exempel när det gäller exploatering av jordbruksmark där underlag för att värdera marken saknas men genom att ta upp problemet så kommer diskussionerna igång.

Arbetet med de olika miljömålen vävs ihop och när det gäller Ett rikt odlingslandskap är det framförallt Giftfri miljö och Ingen övergödning som bidrar till måluppfyllelsen genom åtgärder för att minska kemikalieanvändningen och växtnäringssläckaget inom jordbruket.

Referenser

Ett rikt växt- och djurliv

ArtDatabanken, 2011-02-18, Rödlistan, <http://www.artdata.slu.se/rodlista>

Länsstyrelsen, 2010, Uppföljning av miljö kvalitetsmålen för Jönköpings län 2010, meddelande 2010:30.

Naturvårdsverket, 2007, Ett rikt växt- och djurliv – underlagsrapport till fördjupad utvärdering, meddelande 5773.

Myllrande våtmarker

Länsstyrelsen i Jönköpings län, 2004, Åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Bara naturlig försurning delmål 2 och 5, meddelande 2004:46.

Länsstyrelsen, 2007, Från GIS-skikt till våtmark - planeringsunderlag för anläggning och restaurering av våtmarker i Jönköpings län, meddelande 2007:41

Länsstyrelsen, 2010, Uppföljning av miljö kvalitetsmålen för Jönköpings län 2010, meddelande 2010:30.

Naturvårdsverket, 2007, Myllrande våtmarker – underlagsrapport till fördjupad utvärdering, meddelande 5771.

Levande skogar

Länsstyrelsen i Jönköpings län och Skogsvårdsstyrelsen Jönköping-Kronoberg, 2006, Strategi för formellt skydd av skog i Jönköpings län, Länsstyrelsens meddelande 2006:8.

Naturvårdsverket, 2010, Miljömålen – svensk konsumtion och global miljö påverkan, de Facto 2010.

Regeringen, proposition 2009/10:155, Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete.

Skogsstyrelsen, 2007, Fördjupad utvärdering av Levande Skogar, meddelande 4.

Ett rikt odlingslandskap

Greppa näringen, 2011-02-24, Markpackning, <http://www.greppa.nu/uppslagsboken/markbordighet/markpackning>.

Gärdenfors et al, 2010, Rödlistade arter i Sverige 2010. ArtDatabanken, SLU.

Jordbruksverket, 2008, Ängs- och betesmarker – en genomgång av tillgänglig statistik. Rapport 2008:30.

Jordbruksverket, 2011-02-24, Jordbruksstatistik, <http://www.jordbruksverket.se/omjordbruksverket/statistik/jordbruksstatistikarsbok>

Regeringen, proposition 2009/10:155, Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete.

SLU, 2011-02-24, Bekämpningsmedel hotar biologisk mångfald, <http://www.cul.slu.se/nyheter>

SOF, 2011-02-24. <http://www.sofnet.org/>. Artfaktablad om stare/sånglärka.

Ordlista

Allmänt

Länseget mål – Regionalt mål som inte motsvaras av ett nationellt delmål.

Miljömålsberedningen – Miljömålsberedningens är parlamentariskt sammansatt. I beredningen ingår även sakkunniga och experter med företrädare från organisationer och departement. Miljömålsberedningen har inrättats för att nå bred politisk samsyn kring miljöfrågorna. Beredningen ska ge regeringen råd om hur generationsmålet och miljö kvalitetsmålen kan nås på ett sätt som är kostnadseffektivt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Regionaliserat mål – Regionalt mål som har en nationell motsvarighet som grund, men som har anpassats efter länets förhållanden. Ofta handlar det om utsläppsmål där länet tar på sig sin del av utsläppsminskningen. Målet kan vara satt efter länets andel av befolkningen, historiska utsläpp, industristruktur eller andra förhållanden.

Vattendirektivet (Ramdirektivet för vatten) – Ramdirektivet för vatten, Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG. Ramdirektivet för vatten innebär enhetliga regler för vattenskydd och förvaltning av vattenresurser inom Europeiska unionen.

Vattenförvaltningen – Arbetet med vattendirektivet. Planering, skötsel och vård av vattenresurser.

Ett rikt växt- och djurliv

ArtDatabanken – En avdelning under Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala som har som uppgift att samla in och bearbeta data om den biologiska mångfalden.

Biotop – En miljö med naturliga gränser där vissa växt- och djursamhällen hör hemma. Ett område där vissa växter och djur trivs bättre. Exempel på biotoper är äng, lövskog, insjö.

Flora- och faunaväkteri – Floraväktarna respektive faunaväktarna är nätverk som bevakar våra hotade arter. Kunskapen om arternas tillstånd används i naturvårds- och floravårdsarbetet, bland annat som underlag till den svenska rödlistan. Svenska Botaniska Föreningen ansvarar för floraväktarna och ArtDatabanken i samarbete med Sveriges Entomologiska Förening för faunaväkteriet.

Habitat – En miljö där en viss djur- eller växtart kan leva. Skiljer sig från biotop genom att vara inriktad mot en viss arts krav på livsmiljö medan en biotop är mer naturtyp allmänt.

Myllrande våtmarker

Biotop – En miljö med naturliga gränser där vissa växt- och djursamhällen hör hemma. Ett område där vissa växter och djur trivs bättre. Exempel på biotoper är äng, lövskog, insjö.

Life+ – Ett program inom EU som finansierar stora miljö- och naturvårdsprojekt inom unionen.

Myrskyddsplanen – En plan framtagen av Naturvårdsverket för skydd av de mest värdefulla myrarna. Våtmarksinventeringen fungerade som underlag vid framtagandet av planen.

Rustbädd – Grundläggningskonstruktion av trä som utnyttjas vid svag grund.

Våtmarksinventeringen – Nationell inventering av våtmarker som genomfördes av länsstyrelserna under åren 1981-2004. Våtmarkerna indelades i fyra klasser, 1-4, beroende på naturvärdena.

Levande skogar

Biotop – En miljö med naturliga gränser där vissa växt- och djursamhällen hör hemma. Ett område där vissa växter och djur trivs bättre. Exempel på biotoper är äng, lövskog, insjö.

CBD – Convention on Biological Diversity, Konventionen om biologisk mångfald

GROT – Förkortning för ”grenar och toppar”

Polytax – Namnet på Skogsstyrelsens inventeringar som mäter miljöhänsyn och återväxt och som ger svar på hur produktions- och miljömålen i skogen nås.

Rödlistan – Den svenska rödlistan redovisar vilka arter som riskerar att försvinna från Sverige och varför arterna är hotade. ArtDatabanken har i uppdrag att ta fram listan. Se mer under Ett rikt växt- och djurliv.

Sektorsansvar – Princip att skogsnäringen har ett grundläggande ansvar för hur skogspolitiken utvecklas. Skogsstyrelsen ansvarar för att den beslutade miljö- och skogspolitiken förs ut. Alla parter måste samarbeta och verka för att de satta målen ska nås.

Värdetrakt – Landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden

Ädellöv – Lövträd med särskilt ädla egenskaper, i Sverige åtta arter: alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Ett rikt odlingslandskap

Biotop – En miljö med naturliga gränser där vissa växt- och djursamhällen hör hemma. Ett område där vissa växter och djur trivs bättre. Exempel på biotoper är äng, lövskog, insjö.

Certifierad ekologisk jordbruksmark – Mark som sköts enligt EU-förordningen för ekologisk produktion eller enligt KRAV:s regelverk. Kontrolleras årligen av certifieringsföretag.

Markpackning – komprimering av marken genom körning med tunga maskiner. Ett fenomen som uppstår på jordbruksmark och som påverkar i princip alla markens egenskaper; fysikaliska, biologiska och kemiska.

Rödlistan – Den svenska rödlistan redovisar vilka arter som riskerar att försvinna från Sverige och varför arterna är hotade. ArtDatabanken har i uppdrag att ta fram listan. Se mer under Ett rikt växt- och djurliv.

Utvald miljö – Utvald miljö är ersättningar som ska bevara och förstärka natur-, kultur- och rekreationsvärden. Länsstyrelserna bestämmer själva vilka insatser som ska prioriteras i respektive län.

Ädellöv – Träd med särskilt ädla egenskaper, i Sverige åtta arter, ek, alm, ask, avenbok, bok, fågelbär, lind och lönn.

Ängs- och betesmarksinventeringen – En inventering av landets ängs- och betesmarker för att få kännedom om natur- och kulturvärden. Inventeringen leddes av Jordbruksverket och totalt inventerades 300 000 hektar under åren 2002-2004.

Överloppsbyggnad – En byggnad som hör samman med tidigare markanvändning eller hushållning, till exempel en smedja eller ängslada, men som inte längre behövs för gårdens drift.

Bilaga 1. Åtgärdsförslag som inte har tagits med i åtgärdsprogrammet

Ett rikt växt- och djurliv

Åtgärdsförslag	Motivering till varför åtgärden bortprioriteras
Varje skola i länet knyts till ett naturreservat	Det bedömdes för svårt att kunna lösa detta rent praktiskt.

Myllrande våtmarker

Åtgärdsförslag	Motivering till varför åtgärden bortprioriteras
Informationsmaterial om ekosystemtjänster kopplade till våtmarker	Det finns redan ganska mycket framtaget informationsmaterial
Bullerfria mossar	Ett projekt pågår redan på Länsstyrelsen och kommer vara klart innan programmet börjar gälla.
Sammanställning över befintlig kunskap över olika former av våtmarksrestaureringar	Detta material finns redan framtaget. Dessutom bör en sådan åtgärd inte ligga på länsstyrelserna

Levande skogar

Alla åtgärder som diskuterades mer ingående i arbetsgruppen har tagits med i åtgärdsprogrammet.

Ett rikt odlingslandskap

Åtgärdsförslag	Motivering till varför åtgärden bortprioriteras
Framtagande av mall för marknadsföring av gårdens kött	Behovet av en mall för marknadsföring bedömdes som relativt litet.
Lyft fram de "bortglömda" åkerholmarna	Åkerholmarna uppmärksammas redan i olika sammanhang, till exempel informationsmaterial från Jordbruksverket. Det kan bli bättre men ansågs ändå inte tillräckligt för att motivera en åtgärd.

Bilaga 2. Deltagare i arbetsgrupperna

Myllrande våtmarker

Marie Leucovius (ordf)	Jönköpings kommun
Anne-Catrin Almér (sekr)	Länsstyrelsen
Linda Hassel	Länsstyrelsen
Henrik Gustafsson	Länsstyrelsen
Åsa Thorsell	Länsstyrelsen
Lena Ahnstedt	LRF
Åke Gustafsson	Skogsstyrelsen
Anders Aldberg	Naturskyddsföreningen
Stig Johansson	Jägareförbundet

Levande skogar

Torbjörn Swerre (ordf)	Skogsstyrelsen
Anna Lindholm (sekr)	Länsstyrelsen (tjänstledig fr.o.m. maj 2011)
Nils Lagerkvist (sekr)	Länsstyrelsen (ersättare för Anna Lindholm)
Yvonne Liliegren	Länsstyrelsen
Malin Lund	Länsstyrelsen
Åsa Thorsell	Länsstyrelsen
Jenny Ameziane	Länsstyrelsen (ersättare vid några tillfällen)
Tomas Granberg	Jägareförbundet
Ylva Thorn-Andersen	Södra
Mats Blomberg	Södra (ersättare vid några tillfällen)
Per-Olof Högstedt	Vetlanda kommun
Bengt-Elis Pettersson	Sävsjö kommun
Dag Fredriksson	Jönköpings kommun
Bo Arvidsson	LRF

Ett rikt odlingslandskap

Anders Råsberg (ordf)	LRF
Britta Lidberg (sekr)	Länsstyrelsen
Peter Thorén	Länsstyrelsen
Kristin Norkvist	Länsstyrelsen
Åsa Thorsell	Länsstyrelsen
Stefan Simmeborn	Landstinget
Margareta Edqvist	Föreningen Smålands Flora/Svenska Botaniska Föreningen
Ingemar Kastensson	Jägareförbundet
Robert Erlandsson	Naturskyddsföreningen
Sven-Åke Svensson	Eksjö kommun
Hanna Hulth	praktikant Eksjö kommun
Kristina Nilsson	Lantbrukare (LRF-lokalavdelningsordförande i Västboås)
Frida Carlsson	Hushållningssällskapet (t.o.m. januari 2011)
Karin Andersson	Hushållningssällskapet (ersättare från februari 2011)

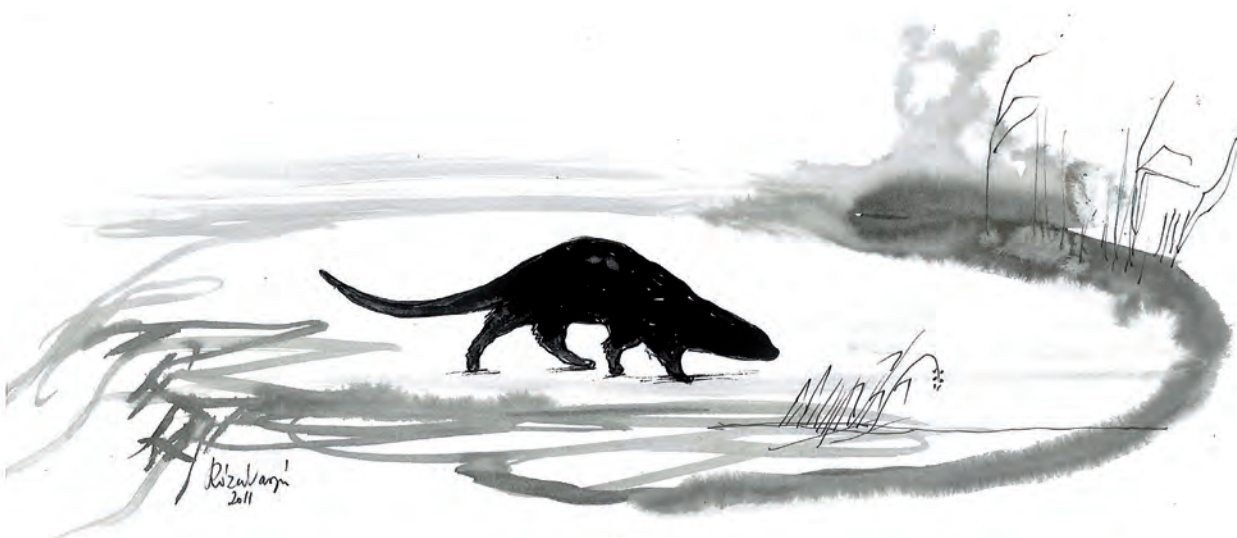

Illustration: Róza Varjú

Bilaga 3. Regionala aktörers egna åtgärder som bidrar till målen

I detta åtgärdsprogram bjuds länets aktörer in att utöver de åtgärder som ingår i programmets huvuddel anmäla de viktigaste egna åtgärderna som bidrar till berörda miljökvalitetsmål. Åtgärderna presenteras i denna bilaga som vid behov kommer att uppdateras årligen. Vid uppdatering trycks bilagan för sig i mindre upplaga, aktuell version finns alltid tillgänglig på Länsstyrelsens hemsida www.lansstyrelsen.se/jonkoping.

Länsstyrelsen och berörda aktörer har en skriftlig överenskommelse om att åtgärderna presenteras i bilagan och även ingår i Länsstyrelsens årliga uppföljning av åtgärdsarbetet.

HABO KOMMUN OCH MULLSJÖ KOMMUN

Åtgärd

Kommunerna har inom det egna, gemensamma Miljöprogrammet genomfört åtgärder för att öka tillgängligheten till olika landskapsmiljöer. Åtgärderna syftar till att öka tillgängligheten till naturen genom att kommunen har byggt nya vandringsleder, sköter dem och marknadsför dem.

Åtgärden bidrar till att uppfylla miljökvalitetsmålen Myllrande våtmarker, Levande skogar och Ett rikt odlingslandskap.

VETLANDA KOMMUN

Åtgärd

Kommunen har under de senaste åren jobbat med en hel del LONA-projekt (Lokal naturvårdssatsning). Ett av dessa är Grönbete i tätort. Inom projektet har kommunen röjt ur och hägnat in tätortsnära igenväxande betesmarker där betande djur numera håller landskapet öppet och levande. Åtgärden syftar till att fortsätta hålla en del av den kommunala marken öppen genom bete.

Åtgärden bidrar främst till att uppfylla miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap.

Bilaga 4. Uppföljning av tidigare åtgärdsprogram

Tabellen visar resultatet av en preliminär slutuppföljning av det tidigare åtgärdsprogrammet som togs fram under Djurens och växternas år 2003. Åtgärdsprogrammet upphör att gälla den 31 december 2011.

Beteckningarna G, H, P och E står för

G: genomförd helt eller i huvudsak eller löpande verksamhet

H: genomförd till mer än hälften

P: påbörjad

E: ej påbörjad

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Bara naturlig försurning			
Askåterföring och kalkning på skogsmark	G	Skogsstyrelsen sammanställer var aska och kalk har spridits i en databas. Länsstyrelsen och länets kommuner har sammanställt vilka områden som är prioriterade för askåterföring och skogsmarkskalkning.	Skogsstyrelsen
Myllrande våtmarker			
Gemensamma rutiner för samråd om dikesrensning och skogsbilvägar för regionen	G	Informationsdelen är genomförd i och med broschyrer från Skogsstyrelsen och Jordbruksverket. Skogsstyrelsen har under 2009 tagit fram en nationell broschyr om dikesrensning. De har också policydokument för hur vissa ärendetyper ska hanteras mellan dem och Länsstyrelsen. Under hösten 2011 genomfördes kalibreringsövningar för dikesrensning mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen.	Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen och skogsnäringen
Tillsynsinsatser för att förhindra att det anläggs skogsbilvägar som skadar våtmarker med höga natur- eller kulturvärden	E	Sker delvis löpande i verksamheten. Skogsstyrelsen prioriterar inte extra insatser för detta. Kontrollen sker då avverkningsanmälan läggs in i handläggarsstödet.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen
Länsstyrelsen utarbetar en ny policy för hantering av torvbrytningsärenden	G	Länsstyrelsen i Jönköping avser följa de rekommendationer som tas fram av Miljösamverkan Sverige. Åtgärden får anses avslutad.	Länsstyrelsen

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Från och med 2005 ska arbetet med att bilda naturreservat inledas för minst ett område i Myrskyddsplanen varje år	G	Rapporten "Värdefulla myrmarker i Jönköpings län" (2006:5) är klar. Arbeta med bildande av naturreservat sker inom minst tre myrskyddsplanobjekt.	Länsstyrelsen
Länsstyrelsen verkar för att anslagen i statsbudgeten ökas så att arbetet med att skydda områden i Myrskyddsplanen kan ske i snabbare takt.	G	Vi har fått extra medel för skogar och våtmarker under 2006.	Länsstyrelsen
Våtmarkssamordnare utses	G	Leif Thörne fungerar som våtmarkssamordnare sedan 2007. En större våtmark på 6 ha har anlagts år 2009 och ytterligare två stora projekteras enligt plan 2010. Mindre våtmarker anläggs kontinuerligt.	Länsstyrelsen
En "Myllergrupp" bildas	G	Möten med myllergruppen har genomförts hösten 2007 och våren 2008. Under år 2011 har de personer som ingår i myllergruppen även varit deltagare i arbetsgruppen för Myllrande våtmarker vid revideringen av Djuren och växternas miljömål. Inga fler möten ska genomföras med Myllergruppen innan de föreslagna preciseringsarna för Myllrande våtmarker har antagits.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, LRF, Södra, Naturskyddsförening, Jägareförbund, WWF, Ornitologförening, kommunrepresentant
Seminarie	H	Ett seminarium om övergödning genomfördes i Länsstyrelsens regi under hösten 2009. Deltagare var bl.a. kommunerna.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och kommunerna
Demonstrationsobjekt	G	Tillräckligt med demonstrationsobjekt finns nu lokaliserade. Broschyr klar.	Länsstyrelsen med stöd av "Myllergruppen"
Diplomerad mylleranläggare	P	LRF Jönköping hade uppe frågan i styrelsen. Myllergruppen hade dock inte fler möten och det kom därför inte in några nomineringar och åtgärden fullföljdes ej.	LRF
Målklassning av diken i gröna skogsplaner utreds	P	Skogsstyrelsen sökte medel för att utveckla målklassning av diken men fick avslag. Frågan om målklassning av diken lever dock vidare genom EU Life projektet Forests for water.	Skogsstyrelsen, skogsnäringen
De rikkärr som har störst behov av åtgärder bevaras genom inrättande av biotopskyddsområden	P	Landfunktionen fortsätter att arbeta med åtgärdsprogram för rikkärr och lobba för att de skyddas som biotopskyddsområde eller motsvarande. Hittills har ett rikkärr skyddats som biotopskyddsområde, det är Hultarps rikkärr.	Länsstyrelsen, Botaniska föreningen, Skogsstyrelsen
Information till turister om kvävenedfallets roll för igenväxning av öppna mossar	G	Genomförd 2009.	Länsstyrelsen

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Kartläggning av bul- lerfria mossar som planeringsunderlag	G	Åtgärd 3:1 God bebyggd miljö är klar i och med att rapporten "Tysta områden i Jönköpings län" (2011:04) har färdigställts. Rapporten ligger till grund för det fortsatta arbetet hösten 2011 med analys mot myrar med värde för friluftslivet. När detta är klart är åtgärden genomförd.	Länsstyrelsen och Vägverket
Medverkan i nationell strategi för skydd och skötsel av våtmarker och sumpskogar	G	Översyn av Myrskyddsplanen genomförd.	Berörda myndigheter i länet
Skyddade områden ska skötas så att de- ras värden bevaras och förstärks.	G	Skötselplaner finns för alla naturreservat med våtmarker utom två (Komosse och Hyllingen) men åtta av dem är äldre än 10 år eller be- döms behöva revision av andra skäl. Bevaran- deplaner finns för alla Natura 2000-områden (2007) men målbildindikatorer för uppföljning ska tas fram från år 2011. Restaurering av våtmarker pågår i sex reservat varav tre har EU- finansiering.	Länsstyrelsen, kommu- nerna
Policy för efterbe- handling av torvtäk- ter	G	Inom Miljösamverkan Sverige har bildats en ar- betsgrupp som har till uppgift att utarbeta väg- ledningsmaterial, policydokument m.m. för energitorvtäkter. Informationsmaterial, mötes- protokoll m.m. finns på Miljöportalen för Miljö- samverkan Sverige. Slutredovisad i mars 2009, Länsstyrelsen deltog vid redovisningen.	Länsstyrelsen
Levande skogar			
Utarbeta strategi för arbetet med det for- mella skyddet av trädbärande marker	G	En strategi för formellt skydd av skog i Jönkö- pings län har tagits fram.	Länsstyrelsen, Skogs- styrelsen
Bildande av naturre- servat	H	Av det gamla arealmålet på 5550 ha återstår det att skydda ca 2200 ha, eller 1400 ha om for- tifikationsverkets marker räknas med. Arbetet pågår i ett 40-tal områden och ca 300 ha pro- duktiv skog bör kunna skyddas under 2011 i form av naturreservat. 2-3 kommuner arbetar dessut- om för närvarande med bildande av naturre- servat (Jönköping, Eksjö, Aneby).	Länsstyrelsen och kommunerna
Bilda biotopskydd och träffa natur- vårdsavtal	H	Enligt delmål 1 Levande skogar ska 1 850 ha bi- otopskydd eller naturvårdsavtal bildas under perioden 1999-2010. Mellan 1999-2009 hade cir- ka 1080 ha skogsmark skyddats som naturvårds- avtal eller biotopskyddsområde. Ytterliggare 770 ha måste skyddas om målet ska nås.	Skogsstyrelsen

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Information till markägare med nyckelbiotoper ska kompletteras med ett informationsmaterial om önskvärd skötsel och vilka möjligheter till ersättning	E	Markägare erhåller rådgivning om skötsel och möjligheter till ersättning varefter som nya nyckelbiotoper upptäcks. Något specifikt informationsmaterial har dock inte tagits fram.	Skogsstyrelsen
Skyddade områden ska skötas så att deras värden bevaras och förstärks.	G	Skötselplaner finns för alla naturreservat med skog men 26 av dem är äldre än 10 år eller bedöms behöva revision av andra skäl. Bevarandeplaner finns för alla Natura 2000-områden (2007) men målbildindikatorer ska tas fram under kommande år (2011).	Länsstyrelsen, kommunerna
Utveckling av stödformer	P	Skogsstyrelsen landsbygdsprogram är nu i drift och medel kan sökas av Länsstyrelsen (har dock inte gjorts i detta syfte). Åtgärder har ändå gjorts i Skogsstyrelsens regi. I Östra Vätterbrantsområdet har WWF bidragit med medel för stängsling av lämpliga objekt.	Skogsstyrelsen
Kvalitetssäkring av frivilligt avsatta områden	G	Särskild utredning initierad av Skogsstyrelsen. Förutom i den skogspolitiska utredningen så finns ett särskilt projekt hos Skogsstyrelsen för att titta närmare på de frivilliga avsättningarna. Projektet syftar till att ge en bättre kunskap om kvalitet och långsiktighet för de frivilliga avsättningarna. Rapport skrivs nationellt under 2011.	Certifieringsorganisationer och Skogsstyrelsen
Informera om nyttan med död ved	G	Sker löpande i rådgivningen. En kurs med fältexcursion för entreprenörer har genomförts. Information ges även under Länsstyrelsens gudningar.	Skogsstyrelsen
Förbättrad ståndortsanpassning i skogsbruket	G	Sker löpande i rådgivningen om ståndortsanpassning. Stöden för återbeskogning efter stormen Gudrun gör det ekonomiskt gynnsamt för markägaren att återbeskoga med andra trädslag än gran där så är lämpligt.	Skogsstyrelsen
Information om fornlämningar	G	Sker löpande i samband med Skogsstyrelsens inventering Skog och historia, samt en inventering som utförs av Högländets fornminnesförening. Även i samband med avverkningsanmälningar får markägaren besked från Skogsstyrelsen (kulturlämningar) eller Länsstyrelsen (fornlämningar) om vilken hänsyn som ska tas. Alla kända fornlämningar är digitaliserade och finns i riksantikvarieämbetets register FMIS (www.raa.se/fmis) informationen finns i serum och på vår distributionswebb 2010.	Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen
Ajourhållningssystem	G	Ett ajourhållningssystem finns (FMIS) på Riksantikvarieämbetet. Rutinerna för inrapportering behöver dock förbättras liksom samordning av Skogsstyrelsens system Kotten och FMIS. På Riksantikvarieämbetets hemsida (www.raa.se) finns en tittfunktion (FMIS Fornsök) för allmänheten. Allt från skog och historia går in i FMIS och kotten.	Riksantikvarieämbetet

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Komplettering av Skog- och historiaprojektet	G	Totalt har ca 5000 nya lokaler med forn- och kulturlämningar påträffats. Läns museet arbetar med kvalitetsgranskning och inmatning i FMIS. Ytterligare resurser kommer att krävas för att inventeringen av forn- och kulturlämningar ska bli komplett i hela länet. Myndigheterna har genomfört åtgärden i enlighet med programmet även om målet att hela länet ska vara täckt inte uppnåtts under perioden pga resursbrist.	Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen
Ett rikt odlingslandskap			
Regional samling för ängarna i Jönköpings län	H	Miljöresurs Linne har genomfört en förstudie "Rädda slåtterängarna". Länsstyrelsen har prioriterat ängs- och hagmarker i utvald miljö. Länsstyrelsen har tagit initiativ till att de viktigaste områdena har skötts. Slåtterängar kommer att vara en prioriterad biotop enligt landskapsstrategin som tas fram 2011.	Länsstyrelsen LRF, Naturskyddsföreningar, hembygdsföreningar, samhällsföreningar, skolor
Enkät till hembygds- och naturskyddsföreningar	G	Svaren från enkäten har sammanställts.	Länsstyrelsen
Skyddade områden ska skötas så att deras värden bevaras och förstärks.	G	Skötselplaner finns för alla naturreservat med odlingslandskap men sex stycken bedöms behöva revideras. Bevarandeplaner finns för alla Natura 2000-områden (2007) men målbildindikatorer för uppföljning ska tas fram under kommande år (2011-). I tre objekt har större restaureringsåtgärder genomförts under 2010, i övriga områden ser vi genom löpande skötsel till att värden bevaras och förstärks. I skyddade områden där markägaren inte söker miljöstöd tar Länsstyrelsen över skötseln.	Länsstyrelsen, kommunerna
Regional bevarandeplan för länets ängs- och betesmarker	G	Arbetet har begränsats till att peka ut värdefulla trakter och beskriva dem. Rapporten "Odlingslandskapets biologiska mångfald i Jönköpings län 2010" (2011:18) är tryckt och går in som ett underlag i landskapsstrategin och i projekt Östra Småland som syftar till att på ett tvärsektoriellt och tillämpat sätt genomföra åtgärder i Vetlanda kommun (+ kommuner i Kalmar och Kronobergs län).	Länsstyrelsen
Uppföljning av förstudie Naturbetesmarker	G	Projekt har drivits av LRF, hösten 2005 och våren 2006. En slutrapport har lämnats.	LRF, Länsstyrelsen
Informationssatsning och rådgivning inom Natura2000-områden	G	Åtgärden är delvis utförd i samband med bevarandeplaner. Samordning av fortsatta insatser görs genom att "habitat-ansvariga" inom Natura2000 utses, och att dessa bevakar fortsatt behov av information till markägare. Vem som sedan genomför informationen avgörs från fall till fall.	Länsstyrelsen

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Fler kurser om hästar på naturbetesmark	G	Hushållningssällskapet ordnade under 2004 och 2005 utbildning och rådgivning för hästägare i samarbete med Gnosjö och Värnamo kommuner. Länsstyrelsen genomförde en beteskurs i april 2007. Hösten 2010 hölls två fältvandringar med tema hästar på naturbete. Kommunerna arbetar inte längre aktivt med åtgärden.	Länsstyrelsen, Hushållningssällskapet, LRF, kommuner
Riktad rådgivning till nya markägare/brukare med värdefulla områden	P	Något riktat utskick har inte gjorts, däremot allmänna erbjudande om rådgivning.	Länsstyrelsen, Hushållningssällskapet, LRF
Åtgärdsprogram för lantbrukets ekonomibyggnader	G	Böckerna Byggnadspraktikan och Lantbrukets ekonomibyggnader har givits ut och därmed är åtgärden genomförd. En tredje bok, Öppet landskap, blev klar under 2010 vilket går utöver ambitionerna i åtgärden.	Länsstyrelsen
Årlig utdelning av utmärkelsen Guldärtan	G	Guldärtan delas ut varje år i samband med Frukstens dag på Brunnstorps gård.	Länsstyrelsen, Fröuppöpet
Förteckning över verksamheter för det biologiska kulturarvet i Jönköpings län	G	Åtgärden är genomförd. Förteckningen är utsänd till berörda aktörer.	Länsstyrelsen
Informationsblad om hotade växter (a) och artikelserie i Förvetet (b)	G	En artikelserie om hotade växter i betesmark och slåtteräng publicerades i Förvetet 2006. Margareta Edqvist och floraväktarna har tagit fram åtta olika informationsblad om rödlistade kärlväxter. De sprids till ideella föreningar och rådgivare.	Länsstyrelsen, Botaniska föreningen Skogsstyrelsen
Nya floraväktare	G	Informationsmaterial framtaget av Margareta Edqvist och floraväktarna. Sprids till rådgivare och markägare.	Botaniska föreningen, Länsstyrelsen
Öka naturbrukselevernas kunskap om skötsel av odlingslandskapets natur och kulturmiljöer	G	Kontakt tagen med landstinget och Tenhults Naturbruksgymnasium. Externa projektmedel har sökts, men ej bifallits. Kulturmiljödelen i följande åtgärd genomförs löpande.	Landstinget och kommunerna, Länsstyrelsen, LRF
Inledande seminarium om miljökrav vid upphandling inom offentlig förvaltning i länet.	G	Miljöresurs Linné arbetar med ett projekt inom temat "ekomat.nu". I samarbete med dem genomfördes ett seminarium om offentlig upphandling av ekologiska livsmedel den 6 december 2005 på Länsstyrelsen.	Länsstyrelsen
Sammanställning av kända småbiotoper	H	För att komma vidare med arbetet för småbiotoper inleddes en länsgemensam miljöövervakning 2009 (större skala 2010). Denna övervakning har gett underlag för en standardmetod för vidare inventering. Miljöövervakning av småbiotoper prioriteras således 2009-2011. Miljöövervakningen kommer dock sannolikt inte att leda till att alla småbiotoper kartläggs, utan endast ett stickprov. De första resultaten har nått Länsstyrelsen, men ingen sammanställning har gjorts ännu.	Länsstyrelsen, Botaniska föreningen Skogsstyrelsen

Åtgärdsnamn	Status	Preliminär slutuppföljning	Ansvarig
Registrering av hamlade träd i alla skyddade områden	H	Hamlade träd i skyddade områden har inventerats vid ängs- och betesmarksinventeringen, basinventeringen och ÅGP-inventeringen. 75 % (33 stycken) av skyddade områden med hamlade träd (44 stycken) har inventerats med avseende på skyddsvärda träd. Inventering av skyddsvärda träd är färdig i Habo, Mullsjö, Aneby, Eksjö och Tranås kommuner. Tätorterna kvarstår dock. Inventering pågår i flera andra kommuner framförallt i Jönköping, Vetlanda och Värnamo. Ingår i arbetet med åtgärdsprogram skyddsvärda träd. Finns alltså i arbetsplanen. Skyddade områden har samma prioritet som oskyddade.	Länsstyrelsen, Botaniska föreningen Skogsstyrelsen

Bilaga 5. Gällande delmål när åtgärdsprogrammet togs fram

Detta åtgärdsprogram arbetades fram under åren 2010-2011. Under denna period skedde flera ändringar i miljömålssystemet, riktlinjerna var dock att fortsätta jobba utifrån de beslutade delmålen till dess att de uppnås eller ersätts med etappmål. Arbetsgrupperna har med bakgrund av detta haft delmålen som en av utgångspunkterna i diskussionerna kring åtgärder. Nedan presenteras de delmål som gällde när åtgärdsprogrammet beslutades.

Förslag på etappmål och även nya preciseringar var på remiss under sommaren 2011 och kommer inte att beslutas innan detta åtgärdsprogram ska tryckas. När de beslutats kommer de dock att finnas på Länsstyrelsens hemsida www.lansstyrelsen.se/jonkoping och på miljömålsportalen www.miljomal.se.

ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV

Delmål 1

Senast år 2010 skall förlusten av biologisk mångfald i länet vara hejdad.

Delmål 2

År 2015 skall bevarandestatusen för hotade arter i länet ha förbättrats så att andelen bedömda arter som klassificeras som hotade har minskat med minst 30 procent jämfört med år 2000, och utan att andelen försvunna arter har ökat.

Delmål 3

Senast år 2007 skall det finnas metoder för att följa upp att biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt. Senast år 2010 skall biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald upprätthålls på landskapsnivå.

MYLLRANDE VÅTMARKER

Delmål 1

Våtmarker av klass 1 och 2 i våtmarksinventeringen och som fortfarande håller värden motsvarande denna klassning ska inte exploateras. (Länseget mål)

Delmål 2

Samtliga våtmarksområden i Myrskyddsplan för Sverige ska ha ett långsiktigt skydd senast år 2010.

Delmål 3

Senast år 2006 skall skogsbilvägar inte byggas över våtmarker med höga natur- eller kulturvärden eller på annat sätt byggas så att dessa våtmarker påverkas negativt.

Delmål 4

Minst 400 hektar våtmarker och småvatten ska anläggas eller återställas fram till år 2010.

Delmål 5

Åtgärder ska genomföras för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder så att bevarandestatusen kontinuerligt förbättras, med syfte att långsiktigt livskraftiga populationer ska säkras.

LEVANDE SKOGAR

Delmål 1

Under perioden 1999–2010 ska 7 400 hektar produktiv skogsmark i länet undantas från skogsproduktion genom formellt skydd. Av den arealen ska 5 550 hektar skyddas som naturreservat och 1 850 hektar som biotopskydd eller naturvårdsavtal. Därutöver ska arealen frivilliga avsättningar öka under perioden så att dessa innefattar minst 28 000 hektar år 2010. (Regionaliserat mål)

Delmål 2

Med utgångspunkt från skogstillståndet 1998 ska den biologiska mångfalden förstärkas på följande sätt fram till år 2010:

- Mängden hård död ved ska öka med minst 40 procent. Det innebär att det i genomsnitt ska finnas mer än tre skogskubikmeter hård död ved per hektar.
- Arealen äldre lövrik skog ska öka med minst 10 procent.
- Arealen gammal skog ska öka med minst 5 procent.
- Arealen mark föryngrad med lövskog ska öka.
- Antalet grova träd ska öka.

Målen för den förstärkta biologiska mångfalden gäller för skogsmark exklusive skogsmark inom nationalparker, naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal.

(Regionaliserat mål)

Delmål 3

Skogsmarken ska brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast år 2010.

Delmål 4

Åtgärdsprogram ska finnas och ha inletts senast år 2007 för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder i Jönköpings län. (Regionaliserat mål)

ETT RIKT ODLINGSLANDSKAP**Delmål 1**

Senast år 2010 ska samtliga ängs- och betesmarker (motsvarande 2001 års nivå och den areal som kommer fram i ängs- och betesmarksinventeringen) bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. Arealen hävdad ängsmark ska utökas med minst 120 hektar och arealen hävdad skogsbetesmark ska utökas med minst 100 hektar till år 2010 (jämfört med 2001 års nivå). (Regionaliserat mål)

Delmål 2

Mängden småbiotoper i odlingslandskapet ska bevaras i minst dagens omfattning i hela lä-net (jämfört med 2001 års nivå). (Regionaliserat mål)

Delmål 3

Mängden kulturbärande landskapselement som vårdas ska öka till år 2010 med cirka 70 procent (jämfört med 2001 års nivå).

Delmål 4

Åtgärder ska genomföras för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder så att bevarandestatusen kontinuerligt förbättras, med syfte att långsiktigt livskraftiga populationer ska säkras. (Regionaliserat mål)

Delmål 5

Senast år 2007 ska ett program finnas för hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader i länet kan tas till vara. (Regionaliserat mål)

Delmål 6

Vid utgången av år 2010 ska den certifierade ekologiskt odlade jordbruksmarken minst uppgå till 20 procent av länets jordbruksmark. (Länseget mål)

Delmål 7

Minst 25 procent av den offentliga konsumtionen av livsmedel ska avse ekologiska livsmedel år 2010. (Länseget mål)

BARA NATURLIG FÖRSURNING

Delmål 5

Senast år 2015 ska pH-värdena i länets åkermark inte understiga 6,0. Delmålet gäller den mer intensivt brukade åkermarken. (Länseget mål)

Foto: Tobias Haag.

Länsstyrelsen i Jönköpings län
551 86 Jönköping
Telefon: 036-39 50 00
Fax: 036-12 15 58
Webbplats: www.lansstyrelsen.se/jonkoping
E-post: jonkoping@lansstyrelsen.se